

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№24 (5080) 26 чэрвеня 2020 г.

ISSN 0024-4686

16+

Матывы

лета і кахання

стар. 6

Вечны

вандроўнік

стар. 11

Погляд

скрозь полымя

стар. 12

Лес і вуліцы Кузьмы Чорнага

«Родныя мае мясціны. Як мая душа рвецца туды! Яна заўсёды там. Там живуць усе мае персанажы. Усе дарогі, пейзажы, дрэвы, хаты, чалавечыя натуры, праякія я калі-небудзь пісаў. Гэта ўсё адтуль, сапраўднае...» — згадваў пра Цімкавічы Кузьма Чорны. Вёску ў Капыльскім раёне, дзе прайшло маленства, юнацтва, дзе адбывалася сталенне, пісьменнік лічыў другой сваёй радзімай.

Каб стаць беларускім Дастаеўскім (як яго часта называюць прыхільнікі) і адлюстраваць у творах нацыянальны характар, патрэбна было спачатку ўвабраць яго ў сваю душу, прасякнуцца духам родных мясцін, зліцца з імі на ўзроўні падсвядомасці, што і адбывалася ў родных Міколу Цімкавічах, куды сям'я пераехала ў 1908 годзе з вёскі Боркі. Недалёка знаходзіцца і Скіп'еўскі лес, які даў назву аднаму з твораў пісьменніка. У гэтым лесе Мікола бываў дзіцём разам са сваім улюбёным выхавальнікам — дзедам па маці Міхамам Парыбкам. Казалі, што ў дзеда было мастацкае светаадчуванне, ён любіў займацца з дзецьмі, быў цудоўным апавядальнікам і многаму ўнука навучыў. Менавіта вулічная мянушка дзеда і стала потым псеўданімам пісьменніка: Чорны.

Калаж Віктара Калініна.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 20024

Здымкі калажа прадастаўлены Беларускай дзяржаўнай архівам-музеем літаратуры і мастацтва.

Працяг тэмы на стар. 4

«ЛіМ»-акцэнт

Даты. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка наведаў расійскую сталіцу і папрысутнічаў на ваенным парадзе, які адбыўся ў Маскве з нагоды 75-годдзя Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Напярэдадні візіту кіраўнік дзяржавы ўдзельнічаў у серыі памятных мерапрыемстваў у рэгіёнах Беларусі. 22 чэрвеня здзейсніў паездку ў Брэст і наведаў Брэсцкую крэпасць, дзе адрасаваў словы ўдзячнасці ветэранам за тое, што яны з гонарам вытрымалі цяжар ваеннага і пасляваеннага перыяду.

Конкурс. Урачыстая дырымонія ўзнагароджвання пераможцаў конкурсу «Сімвалы маёй краіны» пройдзе ў Музеі сучаснай беларускай дзяржаўнасці напярэдадні Дня незалежнасці, паведамлі ў Нацыянальным гістарычным музеі. Конкурс праводзіўся ў гонар 25-годдзя зацвярджэння Дзяржаўнага сцяга і Дзяржаўнага герба Беларусі ў Музеі сучаснай беларускай дзяржаўнасці — філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея з 3 лютага па 17 мая. Праект быў арганізаваны пры падтрымцы Міністэрства культуры і РГА «Белая Русь». На конкурс даслана больш чым 70 малюнкаў дзяржаўных сімвалаў Беларусі. Творчыя работы выкананы ў розных тэхніках: жывапіс і графіка, роспіс па шкле, цестапластыка, вышыўка, алмазная мазаіка. У конкурсе прынялі ўдзел працоўныя калектывы, навучэнцы школ і каледжаў.

Супрацоўніцтва. Міністр замежных спраў Уладзімір Макей 22 чэрвеня прыняў Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Сербіі ў Беларусі Вельку Кавачавіча ў сувязі з завяршэннем яго дыпламатычнай місіі ў Беларусі, паведамлі ў прэс-службе знешнепалітычнага ведамства. Міністр адзначыў, што перададзеная Беларусі 21—22 чэрвеня сербская гуманітарная дапамога для барацьбы з распаўсюджваннем каранавіруса з’яўляецца важным жэстам падтрымкі з боку братэрскага сербскага народа. За асабісты ўклад ва ўмацаванне і развіццё супрацоўніцтва паміж Беларуссю і Сербіяй Велька Кавачавіч быў адзначаны знакам узнагароды органаў дыпламатычнай службы Беларусі «Партнёрства».

Пашана. Беларускі скульптар Ігар Засімовіч вырабіў мемарыяльную дошку ў памяць пра народнага пісьменніка Васіля Быкава, паведамляе агенцтва «Мінск-Новости». Ініцыятарам усталявання мемарыяльнай дошкі ў гонар класіка выступілі дабрачынны фонд Марыі Магдалены Радзівіл і Асацыяцыя беларусаў Швейцарыі пры падтрымцы Міністэрства замежных спраў, Міністэрства культуры і Мінгарвыканкама. У студзені пачалася праца над праектам. На доме № 10 па вул. М. Танка, у якім доўгі час і жыў пісьменнік, мяркуецца ўсталяваць мемарыяльную дошку. Першапачаткова планавалі ў маі, але з-за пандэміі вырашылі перанесці на больш позні тэрмін. Магчыма, імпрэза адбудзецца ў лістападзе, распавёў Ігар Засімовіч.

Памяць. Брэсцкі акадэмічны тэатр драмы падрыхтаваў да Дня ўсенароднай памяці ахвяр Вялікай Айчыннай вайны музычны відэаролік «Эпітафія героям Брэсцкай крэпасці», паведаміла БелТА. Эпітафію героям Брэсцкай крэпасці кампазітар, лаўрэат спецыяльнай прэміі прэзідэнта «За духоўнае адраджэнне» Васіль Кандрасюк напісаў да 60-годдзя Перамогі. У творчым калектыве палічылі, што дух твора цалкам адпавядае атмасферы і настрою памятнай даты 22 чэрвеня. Для ўвасаблення задумы была створана творчая група. У мемарыяльным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой» ідэю тэатра падтрымалі. Сумеснымі намаганнямі стварылі відэаролік працягласцю амаль 11 хвілін.

Брэнд. Студыя гістарычных фільмаў «Майстэрня Уладзіміра Бокуна» па заказе Міністэрства культуры здымае адразу дзве стужкі, прысвечаныя Купалаўскаму і купалаўцам, паведаміла БелТА. Дакументальны фільм «Купалаўскі. На хвалях гісторыі» расказвае пра стагадовы шлях тэатра. «Галоўная ідэя стужкі ў тым, што Купалаўскі для Беларусі — гэта больш, чым проста тэатр. Гэта пошук і ўвасабленне на сцэне нашай нацыянальнай ідэі, — расказвае прадзюсар Уладзімір Бокун. — Фільм дасць магчымасць зразумець значэнне тэатра як духоўнага цэнтра нацыі ў розныя, часам вельмі драматычныя, перыяды беларускай гісторыі». Фільм «Генетычны код — тэатр» распавядае пра творчыя дынастыі, якія ўтварыліся ў Купалаўскім. Заснавальнікамі самых вядомых з іх былі такія мэтры, як Уладзімір Уладзімірскі, Глеб Глебаў, Галіна Макарава.

Афіцыйныя падзеі ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Новыя эмоцыі для творцаў

20 чэрвеня члены Саюза пісьменнікаў Беларусі бралі ўдзел у фестывалі «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку». Фэст старажытнай кнігі, які другі раз ладзіўся ў замку, аб’ядае стаць добрай традыцыяй, упэўнены арганізатары.

Як адзначыла першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, магчымасць апынуцца пад сцягамі старых муроў,

Працяг тэмына стар. 5.

фестывалі

Адкрытасць. Прастора. Мастацтва

Асабліва сцю 29-га Міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску» стане яго маштабнасць. З улікам умоў, якія складаюцца ў свеце, закрытыя залы замяняць на адкрытыя пляцоўкі. Дзякуючы гэтаму «Славянскі базар» справядліва можна будзе назваць *open-air* фестывалем. Падчас прымеркаванай да падрыхтоўкі свята прэс-канферэнцыі ў прэс-цэнтры Дома прэсы арганізатары распавялі пра іншыя змены і цікавосткі мастацкага форуму. XXIX Міжнародны фестываль мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску» сёлета пройдзе з 16 па 20 ліпеня. На галоўнай адкрытай пляцоўцы фэсту — у Летнім амфітэатры — адбудзецца сем маштабных праграм: канцэрты адкрыцця і закрыцця «Славянскага базару», конкурс маладых выканаўцаў «Віцебск-2020», канцэрт «Саюзная дзяржава запрашае...», а таксама праграмы «Залаты хіт», «Шансон ТБ — усе зоркі», складзены з кінашлягераў, і зборны канцэрт «Рок на ўсе часы». Дзіцячы міжнародны конкурс «Віцебск-2020», у якім заяўлены юныя выканаўцы з 21 краіны, пройдзе на новай пляцоўцы — адкрытай сцэне. Яе спецыяльна ўзводзяць каля КЗ «Віцебск». Гэта будзе сучасная сцэна са святлодыёднымі экранамі, сцэнаграфічнымі канструкцыямі, партэрам для глядачоў.

Сёлета журы конкурсу маладых выканаўцаў узначаліць народны артыст Расіі Алёга Газманаў. Членам журы ад Беларусі будзе заслужаная артыстка Іна Афанасьева. У склад камісіі таксама ўвойдуць Кейт Раян (Бельгія), Аляксандр Рыбак (Нарвегія), Вахтанг Кікабідзе (Грузія) і Ладзіслаў Бубнар (Славакія). Старшынёй журы дзіцячага музычнага конкурсу стане заслужаны артыст Беларусі Аляксандр Саладуха.

Як адзначыў галоўны рэжысёр урачыстага адкрыцця фестывалю Аляксандр Вавілаў, возьмуць удзел усе анансаваныя артысты. Паводле яго слоў, адкрыццё фестывалю, як заўсёды, здзівіць і запомніцца. «У канцэрце-адкрыцці мы хацелі б данесці галоўную і простую думку, сфармуляваную такім чынам: “Я люблю цябе, жыццё, і спадзяюся, што гэта ўзаемна”. Пра жыццё, якое павінна працягвацца і перамагчы, і будзе гэты музычны апавед з найлепшых песень, найлепшых артыстаў, найлепшага афармлення, найлепшага відэакантэнт, найлепшых знаходак пастановачнай групы», — расказаў Аляксандр Вавілаў.

Дзеся новага фармату давалася ахвяраваць некаторымі мерапрыемствамі. Напрыклад, адменены сольныя канцэрты артыстаў, але арганізатары запрасілі іх у зборныя. Абноўленая праграма ўжо размешчана на афіцыйным сайце фестывалю. Што да замежных удзельнікаў «Славянскага базару», то пакуль ніякіх праблем не ўзнікла. «Ужо месяц у рэспубліканскім арткамітэце мы працуем над гэтым пытаннем у шчыльным кантакце з усімі дзяржаўнымі структурамі: ад Мінздораў і Мінкультуры да МЗС, — запэўніў дырэктар фестывалю Глеб Лапіцкі. — Двойчы на тыдзень адсочваем эпідсітуацыю. Але пакуль няма звестак, што нехта з артыстаў прыехаць не зможа».

Арганізатары аб’ядаюць выконваць усе рэкамендаваныя Міністэрствам аховы здароўя меры бяспекі для артыстаў і глядачоў. Пры гэтым міністр культуры Юрый Бондар

акцыі

Летнія канікулы сталі нагодай для далучэння дзяцей да музычнага мастацтва. Калектыў Філармоніі для дзяцей і юнацтва прымае ўдзел у акцыі «Культурнае лета: майстры мастацтваў — дзецям» і праводзіць дабрачынныя канцэрты ў дзіцячых дамах і рэабілітацыйных цэнтрах Мінска і Мінскай вобласці.

Рэспубліканская акцыя праходзіць пры фінансавай падтрымцы Міністэрства культуры, паведамляюць у аддзеле інфармацыі і сувязей з грамадскасцю Белдзяржфілармоніі.

адчуць у іх сценах подых стагоддзяў, прайсціся па выслізганым старым бруку, пабачыць артэфакты мінулага, згадаць легенды і паданні — вельмі інтрыгоўная для пісьменніка прапанова. Уражанні першага фестывалю — яркавыя і запамінальныя — далі многім аўтарам штуршок для стварэння новых твораў менавіта гістарычнай тэматыкі. Тэма краянаўства, радзімазнаўства стала распацоўвацца літаратарами яшчэ больш глыбінна.

«Як вядома, літаратура выходзіць асобу. Але і самім пісьменнікам патрэбна спазнаваць нязведанае, атрымліваць новыя эмоцыі. Якраз судакрананне

з гісторыяй унікальнага гістарычнага збудавання і наталяе пісьменнікаў асаблівай энергетыкай, надае запалу да творчых здзяйсненняў», — пераканана Алена Стэльмах. Багатая духоўная скарбонка старадаўняга замка сведчыць пра шляхі фарміравання нацыянальнай свядомасці, годнасці беларусаў. Цяпер вельмі важна падтрымліваць гэтую непарыўную сувязь пакаленняў, пашыраць духоўную еднасць з выбітнымі папярэднікамі, скарыстоўваць вытанчаную стагоддзямі спадчыну і, прымянаючы культурныя каштоўнасці, рухацца наперад, лічыць пісьменніца.

Марыя ЛПЕНЬ

Фотма з саітнага fest.sbv.by.

Глеб Лапіцкі.

адзначыў, што з рэалізаваных раней амаль 15 тысяч білетаў (больш чым 1000 набылі замежнікі) за час продажу ў касу было здадзена не больш чым 70. «Гэта сведчыць пра тое, што і жыхары Віцебска, і замежнікі чакаюць гэтага свята, і падвесці чаканні глядачоў было б няправільна, — перакананы міністр. — Фестываль ярка і самабытна прапагандуе сучасную і традыцыйную культуру Беларусі на міжнародным узроўні, паспяхова выконваючы важную місію захавання адзінай творчай прасторы славянскіх народаў». Дарэчы, бюджэт сёлетняга форуму склаў 3,8 млн рублёў. З іх больш чым 80 % — сродкі, якія зарабіла сам фестываль, астатняе выдзяляе Міністэрства культуры на правядзенне конкурсу маладых выканаўцаў.

Падчас размовы ў Доме прэсы былі анансаваны мерапрыемствы і на малых пляцоўках. Так, на плошчы Перамогі будучы рэалізоўвацца мерапрыемствы для моладзі, у прыватнасці фестываль кавер-бэндаў. Сёлета дабавіцца пляцоўка загараднага парку «Мазурына» — тут пройдзе вялікі фестываль аўтагуку і каларфэст. Што тычыцца фэсту вулічнага мастацтва «На сямі вятрах», то ён адшукаў новых удзельнікаў. Гэта калектывы, якія раней выступалі ў камернай атмасферы тэатраў. Для вулічнага мастацтва падрыхтавана, у ліку іншых, невялікая пляцоўка на Пушкінскай плошчы. Па традыцыі будзе задзейнічаны філарманічны дворык для класічных відаў мастацтва. Там жа прадставяць праграму спектакляў тэатра «Лялька».

Між тым падчас свята, з 16 па 19 ліпеня, у Віцебску пройдзе пленэр майстроў народных мастацкіх рамёстваў па дэкаратыўным жывапісе «Райскі сад», прысвечаны 100-годдзю віцебскай мастачкі Марыі Ларынай. Таксама чакаецца штогадовы кірмаш рамёстваў «Горад майстроў», конкурс майстроў традыцыйнага і сучаснага мастацкага роспісу «Фарбы нябёс».

Яўгенія ШЫЦЬКА

Майстры музыкі — дзецям

Для праекта «Культурнае лета: майстры мастацтваў — дзецям» адабраны найбольш папулярныя канцэртныя праграмы з рэпертуару калектыву: «Прывітанне, лета!», «Музычная кругасветка», «Бывайце здаровы!». Удзел у канцэртах прымуць лаўрэаты міжнародных і нацыянальных конкурсаў, салісты Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Сярод іх — Святлана Еўтух, Валянціна Дабравольская, Галіна Сакольнік, Максім Абравец, Яўген Курільчык, Тамара Рэмез, Святлана Старадзетка, Дзмітрый Гайдукоў і Кацярына Юхнова. Прагучаць вядомыя

творы кампазітараў Уладзіміра Шаінскага, Дзмітрыя Кабалеўскага, Барыса Савельева, Генадзя Гладкова, а таксама беларускія народныя песні і музыка розных краін.

Філармонія для дзяцей і юнацтва — унікальнае аб’яднанне высокапрафесійных спевакоў, інструменталістаў і музыказнаўцаў, якое не мае аналагаў у Беларусі. Усе ініцыятывы калектыву накіраваны на асветніцкую працу, выхаванне ў дзяцей дашкольнага і школьнага ўзросту мастацка-эстэтычнага густу.

Яўгенія ШЫЦЬКА

праекты

3 першага позірку

Унікальны гаджэт, які ніколі не патрабуе зарадкі, абсалютна не расходую трафіку, не псуе зрок і працуе без непаладак, — цікавая кніга незвычайнага фармату. Такого меркавання прытрымліваюцца ўдзельнікі прэс-канферэнцыі «Альтэрнатыва гаджэта — цікавая кніга», што ладзілася ў прэс-цэнтры Дома прэсы. Падчас размовы былі прэзентаваны навінкі Выдавецкага дома «Звязда», якія могуць зацікавіць маленькіх чытачоў.

У ліку адметных — выданне Кацярыны Хадасевіч-Лісавой «Вухуцік. ВасільВася». Унікальнасць кнігі ў тым, што гэта — перакрутка. Яе можна чытаць з абодвух бакоў: з аднаго — апавяданне пра Вухуціка, з другога — твор пра ВасільВасю. У выданні змешчана «вандрульня» (зліццё слоў «вандроўка» і «гульня»), якая будзеца на сюжэтах апавяданняў. Такі прыём разлічаны на тое, што дзеці, якія зацікавацца спачатку гульнёй, потым захочуць прачытаць і кнігу.

— Галоўнае — адкрыць перад дзецьмі чароўны свет чытання, — лічыць Кацярына Хадасевіч-Лісавая. — Імкнуся ствараць кнігі незвычайных фарматаў. Бо сёння яны павінны зацікавіць маленькага чытача з першага позірку, з першага сказа.

Яшчэ адно цікавае выданне пісьменніцы — кніга-квэст «Ключ ад вялікай каштоўнасці». Чытач становіцца паўна-вартасным героем і можа адправіцца ў падарожжа. Твор дазваляе вырашаць, куды рухацца: ці завітаць да ведзьмы на

Фота з сайта Дома прэсы.

балоце, ці да кікімары, а магчыма, наведць злавесны лес або таямнічае возера. Арыгінальная навінка — кніга-гаджэт «Знаёмцеся — #Падабай.к@» пра камп'ютарнага героя, які жыве ў інтэрнэце і вельмі любіць ставіць лайкі. Ва ўсіх прэзентаваных кнігах ёсць QR-код, па якім можна паглядзець буктрэйлер і бліжэй пазнаёміцца з выданнем.

Яўгенія ШЫЦЬКА

між іншым

Найлепшы спосаб падтрымкі

Актуальныя даты спектакляў і канцэртаў тэатра «Тэрыторыя мюзікла» пакуль наступныя: 9 і 16 ліпеня меламаў чакаюць канцэртныя праграмы «Сусветныя хіты 80-х» і «Сусветныя хіты 90-х» адпаведна. А 13 ліпеня плануецца паказ мюзікл-аперэты «Сабака на сене». Арганізатары адзначаюць, што для зручнасці ўсе набытыя білеты сапраўдныя на новыя даты ў выпадку чарговых змен. Тэатр таксама прапаноўвае скарыстаць спецыяльную магчымасць: білеты на перанесеныя спектаклі да канца года набываюць статус «Адкрытая дата». Па такім дакуменце глядач зможа прыйсці на любы спектакль ці канцэрт.

Тэатр «Тэрыторыя мюзікла» перанёс чэрвеньскія спектаклі

з-за эпідэміялагічнай сітуацыі. Апошні раз артысты тэатра выходзілі на сцэну 8 сакавіка — давалі святочны канцэрт «Чаго хоча жанчына?». Пасля красавіцкія і майскія выступленні таксама адмяняліся.

«Тэрыторыя мюзікла» — прыватная ўстанова, якая працуе цалкам на свае сродкі. Рэжысёр тэатра Анастасія Грыненка заўважае: «У сённяшняй сітуацыі неабходна правільна расставіць прырытэты. У тым ліку гэта тычыцца таго, ці патрэбны краўдфандынг тэатру цяпер. Мусіць, найлепшы спосаб падтрымаць яго — купіць білеты, каб неўзабаве атрымаць асалоду ад мастацтва».

Яўгенія ШЫЦЬКА

спадчына

Лелікаўская сваха ў пытаннях і адказах

Ці ведаюць кабынчане сваю гістарычную спадчыну? На гэтае пытанне дапамагла адказаць віктарына, якую арганізаваў Кобрынскі ваенна-гістарычны музей імя А. В. Суворова.

Адмысловыя пытанні былі прысвечаны асаблівасцям старадаўняга вяселля і аддзенню свахі з вёсак Лелікава і Павіцце Кобрынскага раёна. Два гады таму традыцыі вырабу і выкарыстання ўбрання лелікаўскай свахі занесены ў Дзяржаўны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны Рэспублікі Беларусь. У ваенна-гістарычным музеі створана этнаграфічная экспазіцыя «Народны касцюм — жывая традыцыя». Менавіта там і адбылося ўзнагароджанне пераможцаў віктарыны «Ведай сваю спадчыну».

Правільна адказала на ўсе пытанні бібліятэкар аддзела бібліятэчнага маркетынгу Кобрынскай цэнтральнай раённай бібліятэкі Наталля Ефіцьева. Сярод узнагароджаных — каманда настаўнікаў (Таццяна Сакадын, Наталля Шынкарук і Юлія Вазнюк) Лелікаўскай СШ імя У. Шапееўка, Арцём Брышцен і Надзея Гутнюк. Усе пераможцы атрымалі прызы ад музея, рэдакцыі газеты «Кобрынскі веснік» і раённага аб'яднання Рэспубліканскага грамадскага аб'яднання «Белая Русь».

Наталля КАНДРАШУК

зваротная сувязь

Што за небакраем?

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. У суботу і нядзелю ў праекце «Паэтычная раніца» прагучыць радыёкампазіцыя «Цяпло буслінага крыла» паводле вершаў Міколы Мятліцкага. Праграма «Паэзія XXI стагоддзя» прапануе творчасць Міхася Башлакова.

Публіцыстычныя праекты выхаднога дня «Кнігалюбу» і «Запрашаем у кнігарню» пазнаёмяць з літаратурнымі падзеямі і кніжнымі навінкамі. У апошнім прагучыць агляд штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю ў радыёверсіі праграмы «Сурмоўцы» слухайце размову Навума

Гальпяровіча з паэтам Віктарам Шніпам.

У «Літаратурнай анталогіі» з панядзелка да пятніцы агучваюцца старонкі кнігі Івана Шамякіна «Трывожнае шчасце», у «Радыёбібліятэцы» — аповесці Васіля Быкава «Трэцяя ракета». «Літаратурныя гісторыі» ў выхадныя, у вячэрні час, прапаноўваюць апавяданні Сымона Баранавых «Бора Нагімчык» і Анатоля Крэйдзіча «За небакраем нічога няма».

У межах праграмы «Радыётэатр. лепшае» ў суботу прагучыць першая частка радыёверсіі спектакля Купалаўскага

тэатра «Мудрамер» паводле п'есы Мікалая Матукоўскага і інсцэніраваныя старонкі аповесці Івана Навуменкі «Вайна каля Цітавай копанкі». Нядзельным вечарам прыхільнікаў тэатра чакае радыёпастаноўка «Раман і Юлька» паводле аповесці Ганны Шчарбаковай.

Штовечар а 21 гадзіне для маленькіх слухачоў на «Культуры» выходзіць «Вячэрняя казка», а па буднях у праекце «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» гучаць старонкі кнігі Уладзіміра Ліпскага «Пра Андрэйку Добрыка і чорціка Дуроніка».

27 чэрвеня 70 гадоў спаўняецца Валерыю Веташкіну, паэту, пісьменніку.

27 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Алеся (Айзіка) Кучара (1910—1996), крытыка, публіцыста, драматурга, кінасцэнарыста.

27 чэрвеня 70-гадовы юбілей святкуе Людміла Шадукаева, паэтэса.

27 чэрвеня — 95 гадоў з дня нараджэння Лідзіі Арабей (1925—2015), прازیка, літаратуразнаўца.

27 чэрвеня 55-годдзе адзначае Дамітрый Макараў, пісьменнік.

27 чэрвеня — 80 гадоў з дня нараджэння Юрыя Казакова (1940—2009), мастака, архітэктара.

28 чэрвеня — 115 гадоў з дня нараджэння Віктара Галаўчынера (1905—1961), драматурга, рэжысёра.

29 чэрвеня 70 гадоў спаўняецца Васілю Купрыяненку, кампазітару, збіральніку і выканаўцу музычнага фальклору.

30 чэрвеня 65-гадовы юбілей святкуе Яўгеній Булава, журналіст, пісьменнік.

1 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Таццяны Дзеранок (1920—1996), майстра мастацкага ткацтва.

1 ліпеня — 85 гадоў з дня нараджэння Сцяпана Крываля (1935—1996), прازیка, парадыста.

1 ліпеня 90 гадоў спаўняецца Васілю Літвінчуку, прازیку, рэдактару.

1 ліпеня 85-гадовы юбілей святкуе Барыс Маркаў, скульптар.

2 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Міхаіла (Майсея) Лісіцына (1920—2004), музыканта, дырыжора, педагога.

3 ліпеня 60-годдзе адзначае Мікалай Мікуліч, пісьменнік.

3 ліпеня — 125 гадоў з дня нараджэння Сары Каган (1895—1941), паэта, прازیка. Пісала на яўрэйскай, беларускай, рускай мовах.

3 ліпеня — 70 гадоў з дня нараджэння Міколы (Мікалая) Арахоўскага (1950—1997), драматурга.

«ЛіМ»-люстэрка

Унікальныя экспанаты з Брэсцкай крэпасці выставілі ў новым музеі «Дарога памяці» ў Падмаскоўі, паведамляецца на сайце Белтэлерадыёкампаніі. Сярод іх — цэгла з падвалаў, а таксама загад № 1 «Аб арганізацыі абароны фарпоста» ў чэрвені 1941 года. Даўжыня новага комплексу «Дарога памяці» — 1418 крокаў. Менавіта столькі дзён і начэй ішла Вялікая Айчынная вайна. Галерэя складаецца з 35 залаў, кожная з якіх прысвечана адной з важных падзей: блакадзе Ленінграда, бітве за Маскву, гісторыі авіяпалка «Нармандыя-Нёман». Асобная зала адведзена абароне Брэсцкай крэпасці.

З кнігай «Паэтычныя скарбы з Беларусі: свята жыцця і творчасці Веры Рыч» прадстаўнікі выдавецтва Hertfordshire Press (Вялікабрытанія) плануюць у ліпені арганізаваць проматур па гарадах Еўропы і Паўночнай Амерыкі. Як паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі Беларусі, выданне — збор вершаў Якуба Коласа, Янкі Купалы і Максіма Багдановіча ў перакладах англійскай паэтэсы, перакладчыцы ўкраінскай і беларускай літаратуры на англійскую мову Веры Рыч. Між тым у кнізе, выдзенай пры падтрымцы экспертаў Джыма Дынглі, Дэвіда Пэры і прафесара Вячаслава Рагойшы, змешчаны арыгіналы твораў. Прэзентацыі прайшлі ў Лондане, Бруселі і Мінску ў лістападзе 2019 — сакавіку 2020 года.

Сумесны медыяпраект «Брацкае слова» прадставілі мясцовая нацыянальна-культурная аўтаномія «Беларусы Няклінаўскага раёна», Саюз пісьменнікаў Расіі, Саюз пісьменнікаў Беларусі, Саюз пісьменнікаў Украіны ды іншыя творчыя арганізацыі. Новы міжнародны праект створаны, каб прадэманстраваць шырокай аўдыторыі вынікі сумеснай работы творцаў Беларусі, Расіі і Украіны. Ён ярка дэманструе новую форму народнай дыпламатыі, накіраваную на збліжэнне і яднанне трох братэрскіх народаў на аснове моўнай блізкасці і ўзаемаразумення, гаворыцца ў матэрыяле, змешчаным на сайце СПБ. Відэаматэрыялы беларускіх, рускіх і ўкраінскіх пісьменнікаў можна знайсці на сайце «берега-дружбы.рф». Відэакантэнт абнаўляецца штодня.

Праект «Санаторый пад клепсідрай», арганізаваны Польшкім Інстытутам у Мінску пры падтрымцы выдавецтва «Логвінаў», праводзіць анлайн-чытанні польскай літаратуры па-беларуску. Цыкл уключае літаратурныя чытанні і размовы пра культавых польскіх аўтараў XX—XXI стагоддзяў. Падчас апошняй, восьмай, сустрэчы гутарка ішла пра Сяргея Пясецкага, польскага літаратара беларускага паходжання. Мадэратар анлайн-сустрэчы паэт і перакладчык Андрэй Хадановіч абмеркаваў творчасць Сяргея Пясецкага з перакладчыцай двух яго раманаў Марыяй Пушкінай. Праект ладзіцца традыцыйна ў аўторак на старонцы Польскага Інстытута ў Фэйсбуку.

Кінастудыя «Союзмультфільм» прадставіла анлайн-выстаўку пра персанажаў студыі, а таксама пра іх стваральнікаў, паведамляе «ИТАР-ТАСС». Праект «Чабурашка і ўсе-ўсе-ўсе» пазнаёміць з эскізамі, фотаздымкамі, кінахронікай, выказваннямі аўтараў і сучаснікаў, гістарычнымі даведкамі пра найважнейшыя падзеі эпохі, апісаннямі герояў, самімі мультфільмамі, створанымі на кінастудыі «Союзмультфільм» у канцы 1960-х — пачатку 1970-х гадоў. У гэты час былі створаны Брэменскія музыкі, Віні-Пух, Кракадзіл Гена і Чабурашка, Умка, Карлсан, а таксама Воўк і Заяц з «Ну, пачакай!».

Лонданская каралеўская акадэмія мастацтваў і платформа Google Arts & Culture алічбавалі і выкалалі ў сетку копію «Тайнай вячэры» Леанарда да Вінчы ў ліку больш за 200 аб'ектаў з калекцыі музея, паведамляе РІА «Новости». Перапісаў на палатне знакамітую фрэску вучань Леанарда да Вінчы Джампэтрына. Хутчэй за ўсё, работа была зроблена адразу пасля або ў той жа час, што і шэдэўр жывапісца эпохі Адраджэння, які знаходзіцца на сцяне царквы Санта-Марыя-дэла-Грацыя ў Мілане, але захаваўся значна лепш. У выніку з яе дапамогай можна разгледзець страчаныя дэталі арыгінала.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКА

Лес і вуліцы Кузьмы Чорнага

Дзед і ўнук: пераемнасць

Цяпер у Цімкавічах знаходзіцца Літаратурны музей Кузьмы Чорнага, філіял Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры. Экспазіцыя музея пісьменніка аднавілася ў 2015 годзе.

А ўвогуле гэта адна з найстарэйшых музейных устаноў: створана яна была да дня нараджэння творцы ў 1964 годзе, месцілася ў спецыяльна збудаваным пад яе памяшканні побач са школай, мела статус школьнага музея. Тады яшчэ былі жывыя многія сучаснікі Кузьмы Чорнага. Да іх звярталіся стваральнікі музея, запісвалі ўспаміны. Так, аднымі з самых цікавых сталі згадкі не толькі пра пісьменніка, але і пра яго бацькоў.

Нядаўна на аснове гэтых успамінаў сумесна з тэлеканалам АНТ стварылі тэматычны праект пра жыццё і творчасць пісьменніка, першымі запісалі перадачы пра маці і пра бацьку Міколы Раманоўскага (такім было сапраўднае імя творцы).

Калі адкрываўся школьны музей, кожную залу замацавалі за кімсьці з вучняў, школьнікі і праводзілі экскурсіі (сярод якіх, дарэчы, была і Людміла Ніжэвіч, якая цяпер з'яўляецца загадчыкам Літаратурнага музея

Кузьмы Чорнага). Усе вітрыны зроблены рукамі на-стаўнікаў і навучэнцаў.

У 1993 годзе музей набыў статус дзяржаўнага. Навуковую канцэпцыю распрацавала Лідзія Макарэвіч, а мастацкае ўвасабленне зрабіў мастак Генадзь Чысты. У аснову навуковай канцэпцыі леглі ўспаміны літаратараў, архіўныя звесткі, матэрыялы з іншых музеяў, у тым ліку Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы. Нядаўна фонды музея Чоргана папоўніліся каштоўным экспанатам: былы дырэктар слупкай навучальнай установы Мікалай Хілько перадаў ліст і паштоўку Кузьмы Чорнага да яго сваякоў.

На базе музейнай установы сумесна з дзяржаўнымі навучальнымі і іншымі ўстановамі пастаянна арганізоўваюцца праекты, скіраваныя на тое, каб захаваць спадчыну Кузьмы Чорнага і, галоўнае, прыцягнуць да вывучэння творчасці пісьменніка школьнікаў, зацікавіць ёй усіх, спрыяць папулярнасці асобы пісьменніка, якой, перакананая Л. Ніжэвіч, беларусы павінны ганарыцца... Праводзяцца конкурсы малюнкаў, арганізоўваюцца перасоўныя выстаўкі. А якраз у дзень нараджэння пісьменніка сумесна з дзіцячай школай мастацтваў адбыўся плэнер «Кузьма Чорны і Капыльская вуліца». Загадчык музея пастаянна выкладае і на сваёй старонцы ў папулярных сацыяльных сетках выступленні дзіцячых мастацкіх калектываў, прысвечаныя вывучэнню спадчыны пісьменніка, запісы інсцэніровак твораў К. Чорнага. Можна паслухаць і вершы, адрасаваныя памяці пісьменніка, у выкананні вучняў: іх уласныя і аўтарскія. Сабрала Л. Ніжэвіч у асобную рубрыку і выказванні пра Кузьму Чорнага яго сучаснікаў і калег па пярэ, некаторыя з іх хочацца прадставіць і на старонках выдання:

«Чорны быў вялікі псіхалаг, ён жа быў і гісторык. Ён умеў разгарнуць апавяданне не толькі з пункту гледжання гістарычных падзей, але і з пункту гледжання росту чалавека ў часе. І яшчэ адна цудоўная якасць была ў Кузьмы Чорнага. Думаў ён сінтэтычна. І пейзаж, і абставіны, у якіх дзейнічаюць героі, і гістарычныя падзеі да таго арганізаваны, што адчуваеш і час, і асоб, і ўсю эпоху. Мне нават здаецца, што і колер, і музыку можна адчуць у Чорнага».

(Заір Азгур «Пра людзей, якіх я ўдзячны»)

«Выходзячы пасля работы з рэдакцыі, Чорны вешаў загнуты кіёк на балясіну сходаў. Грукуючы акутым канцом на прыступках, кій ляцеў уніз, а Чорны наўздзіў хутка і спрытна тупаў услед і заўжды паспяваў падхапіць яго ў апошнім пралёце. Гэта не ўдавалася нават маладзейшым.

— Цельпухі, бегаць не можаце! — казаў Чорны».

(Максім Лужанін «Невычэрпны талент»)

«Пачатак сапраўднага майго сяброўства з Кузьмой Чорным прыпадае на 1918—19 гады, калі я вучыўся ў Цімкавіцкім гарадскім вучылішчы. У цёплыя вясенні дзень мы бралі вуды і, мінаючы цяністы парк, спускаліся з пахілага пагорка ўніз, да люстранага возера. Там адвязвалі човен і плылі ў зараслі рачулки Мажы, туды, дзе ў зацішных пратоках вяліся дзяблыя краснапёркі і ліні. Лавілася ці не лавілася рыба,

Фота Яны Будовіч.

Графіці на вуліцы Кузьмы Чорнага.

а размова ішла пра тое, што не ўсім лёгка жывецца на свеце».

(Мікола Хведаровіч «Вялікі мастак прозы»)

Яшчэ і музыкант, і мастак...

Ёсць перакананне, пацверджанае прыкладамі з жыцця, што таленавіты чалавек таленавіты ва ўсім. Так, Кузьма Чорны ўмеў граць на балаляйцы, фізгармоніі і піяніне. Піяніна, якое памятае яго рукі, цяпер знаходзіцца ў фондах Дзяржаўнага літаратурнага музея гісторыі беларускай літаратуры. Там жа сярод экспанатаў — і патэфон, на якім пісьменнік любіў слухаць музыку і спевы. Захаваліся згадкі аб тым, што калі ў вёсцы пад вокнамі хаты К. Чорнага з'яўляўся катрыншчык са сваім інструментам, то, узнагароджаны за сваё рамяство, не адыходзіў, пакуль не выканае ледзь не ўвесь рэпертуар.

Калі ж катрыншчык ішоў далей, Кузьма Чорны сам спяваў толькі што пачутыя песні. І спяваў вельмі добра, гэта таксама быў адзін з любімых яго заняткаў.

А яшчэ пісьменнік выдатна маляваў, ілюстравалі свае творы. Віртуальную выстаўку яго малюнкаў можна паглядзець на сайце Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Праект падрыхтаваны ў межах праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця» да 100-годдзя літаратурнага аб'яднання «Маладняк» сумесна з Літаратурным музеем Кузьмы Чорнага і прымеркаваны да 120-годдзя пісьменніка.

Не так даўно фасад аднаго з дамоў па сталічнай вуліцы, названай імем пісьменніка, упрыгожыла графіці — выява Кузьмы Чорнага. Позірк пісьменніка скіраваны нібыта адначасова і ў свет сваіх мар, і на тыя вулікі і алеі, па якіх ён калісьці хадзіў, з якімі дзяліў і радасць, і смутак...

Яна БУДОВІЧ

Кузьма Чорны з паэткай-маладнякоўкай Ідай Чырвань (сапр. Зінаіда Кобрык) і невядомымі. 1925 г.

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Пра што марыў беларускі Дастаеўскі

У юбілейны для Кузьмы Чорнага дзень карэспандэнт «ЛіМа» паразмаўляў аб захаванні памяці славянскага пісьменніка з яго ўнукам і спадкаемцам спадчыны Міколам Раманоўскім, названым у гонар дзеда.

— Якое месца ў вашым выхаванні займаў знакаміты дзед і яго творчасць? Як паўплываў яго аўтарытэт?

— Дзякуючы яму атрымаў істотны кавалак ідэнтычнасці, эталон мовы. І роднай маёй мовай стала беларуская. У Мінску 1970-х гэта было даволі нетрывіяльна. Цяпер, бывае, думаю: а як бы ён павярнуў тую ці іншую фразу?

— У чым менавіта для вас выключнае значэнне творчасці Кузьмы Чорнага?

— У яго раманах для мяне першасныя этычныя прынцыпы, настолькі простыя, што выглядаюць трывіяльнымі і таму часта забываюцца. І вельмі важны аспект нацыянальных светапогляду і характару, што, можа, трохі скрадвеецца ў іншых аўтараў. Глыбінная людскаясць. Думаецца адносна таго ці іншага твора: боскі дух дыхае дзе хоча, вось і сюды дыхнуў...

— На вашу думку, ці надаецца належная ўвага творчасці Кузьмы Чорнага і захаванню яго памяці?

— Выданні і Чорнага, і пра яго выхадзяць: ў «Кнігазборы», ў серыі ЖЗЛБ: «Чалавек — гэта цэлы свет», пад вокладкай — збор успамінаў, біяграфічных матэрыялаў, у тым ліку неапублікаваных да таго часу літаратуразнаўчых прац. Але ў сталіцы не засталася ніводнага будынка, дзе Чорны жыў: няма куды прымацаваць мемарыяльную дошку. Ёсць мемарыяльныя знакі і музей на радзіме, а ў Мінску, на Вайсковых могілках, толькі магіла... Хацелася б пабачыць новы, зусім поўны Збор твораў — у тым ліку з перакладамі. Пераклады не ўваходзілі ў ранейшыя тры Зборы, а іх хапіла б на цэлы том. Гэта ў тым ліку і два пераклады п'ес (Астроўскага і Горкага), якія дагэтуль не надрукаваныя. Шкада, што няма слоўніка мовы Чорнага, хоць быў зроблены ў 1980-я гг. (пад кіраўніцтвам прафесара Мартынава ў Інстытуце мовазнаўства), але прапаў з-за тэхнічнага недагляду, цяпер трэба рабіць наоў.

З перакладамі, праўда, ёсць немалая тэксталагічная праблема. «Капітанская

Мікола Раманоўскі, унук Кузьмы Чорнага.

дачка», пераствораная Чорным, выходзіла ў кніжных выданнях чатыры разы (1936, 1941, 1948, 1949), і толькі ў апошнім перакладчыкам названы Чорны, ранейшыя былі ананімнымі. У кожнае наступнае

выданне ўносіўся новы пласт правак паўзверх папярэдняга, агулам па ўсіх чатырох выданнях такіх месцаў каля 800. Часам праўкі чыста арфаграфічныя, але былі і глыбейшыя. Напрыклад, на першых старонках у Пушкіна чытаем: «Француз был мертво пьян», а ў перакладзе 1936 года: «Француз быў п'яны як зямля», у 1941-м і далей: «Француз быў п'яны».

Падобная праблема будзе і з арыгінальнымі творами. Раман «Зямля» першапачаткова меў эпіграф з Язэпа Пушчы, а пазней у Зборах твораў перадрукоўваўся без яго. Аб прычыне можна здагадацца: першы збор твораў Чорнага выйшаў яшчэ да рэабілітацыі Пушчы, але чаму ў другім і трэцім — тое самае, няясна. Не даследавана, ці ёсць папраўленныя «паціху» месцы ў тэксце яшчэ.

— Што, на вашу думку, трэба зрабіць для лепшага разумення творчасці і пакутніцкіх лёсаў пісьменнікаў пакалення Кузьмы Чорнага?

— Трэба іх чытаць... Дый галоўнае — гэта стан грамадства, пры якім такія лёсы немагчымыя. Думаю, пра такое грамадства Чорны і марыў...

Гутарыла Яна БУДОВІЧ

Прага гістарычных уражанняў

У Музеі «Замкавы комплекс «Мір»» прайшлі II «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку»

Гэты год — не для фестываляў і свят. Многія прэзентацыі, святочныя мерапрыемствы, масавыя дзействы, якія па традыцыі прыцягвалі ўвагу шматлікіх удзельнікаў, гасцей, па зразумелых прычынах адмяняліся. Бяспека ў выкананні нормаў паводзін ва ўмовах пандэміі каранавіруса — найпершая ўмова. I кніжны фестываль гістарычнай, асветніцкай кнігі, традыцыя якога запачаткавана 15 чэрвеня 2019 года, таксама быў пад пагрозай пераносу.

Летась у Мір прыехала больш як 40 кніжных выдавецтваў краіны. Былі госці з Украіны, Расіі, Польшчы. «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» наведала звыш 3500 чалавек. Арганізатары — Міністэрства інфармацыі і Міністэрства культуры, Гродзенскі аблвыканкам, Карэліцкі райвыканкам, Музей «Замкавы комплекс «Мір»» выбудавалі новыя

планы. Збіраўся і арганізацыйны камітэт. Але... I ўсё ж выйсе было знойдзена. Найперш — каб захаваць традыцыю і засведчыць увагу да кнігі гістарычнага, асветніцкага характару. 20 чэрвеня ў гарадскім пасёлку Мір Карэліцкага раёна адбыліся II «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» — першы ў гісторыі Беларусі кніжны анлайн-фестываль.

Праграма свята была складзена такім чынам, каб найбольшыя ўражання атрымалі глядачы, слухачы ў віртуальнай прасторы. I зразумела: усе мерапрыемствы паасобку праходзілі з мінімальнай колькасцю ўдзельнікаў. Гасцей Мірскага замка па традыцыі сустракалі імітацыяй стрэлаў з гарматы. А пасля ў адной з залаў адбылося касцюміраванае прадстаўленне ў суправаджэнні народнага ансамбля старадаўняй музыкі «Кантрданс». Перад вачыма нешматлікіх глядачоў паўсталі часы гаспадароў Міра, Мірскага замка — Ільвінаў, Радзівілаў, Святаполк-Мірскіх... Як быццам яны самі прыйшлі ў залу і засведчылі, нагадалі, што ў гэтай рэзідэнцыі кніга, мастацкае слова, кнігазбіральніцтва, увогуле кніжная культура мелі вагу заўжды.

Далейшай часткай праграмы стала адкрыццё выстаўкі работ мастака Юрыя Крупянкова «Памяці мястэчка». Месца правядзення — паўночна-ўсходняя вежа, 3—4 паверх. Куратар праекта — мастацтвазнаўца Юрый Абдурахманаў. Выстаўка невяпадкова трапіла ў замкавую прастору. У Вялікую Айчынную вайну ў Міры загінула каля 2900 яўрэяў. Мір таксама вядомы як месца, дзе існавала знакамітая іешыва, якая выхавала многіх яўрэйскіх равінаў, мудрых захавальнікаў гістарычнай памяці.

Музейшчыкі вядуць работу па зборы інфармацыі, матэрыялаў пра мірскае гета. I выстаўка «Памяці мястэчка» лагічна ўпісваецца ў экспазіцыю музея. Мастак Юрый Крупянкоў падчас адкрыцця выстаўкі заўважыў: «Час мае ўласцівасць мяняцца... А памяць павінна жыць вечна. Вось і я паспрабаваў адлюстравачь светласць, радасць і гора, драматызм. Светлыя і змрочныя фарбы, краскі жыцця — і мая кантрасная памяць». Дарэчы, гэтая і ўсе іншыя выстаўкі будуць працаваць у замку амаль месяц.

Мастацтвазнаўца Ала Зміёва прадставіла выстаўку «500 гадоў. Мастацтва, кніга, мастацтва кнігі». Разам сабраныя работы, прысвечаныя першадрукару Францыску Скарыну, якія спалучаюць у адной прасторы, аб'ядноўваюць адной канцэпцыяй выдавецкі вопыт, паказваюць мастацкія творы і творы выдавецкага кніжнага мастацтва. «Глыбінную сувязь, — адзначыла ў сваім выступленні Ала Зміёва, — якая злучае першае друкаванае выданне Францыска Скарыны з сучаснай мастацкай традыцыяй, багатай на аўтэнтычныя элементы і матывы, дэманструе сакрамэнтальнае працятанне скарынаўскай Бібліі ў творах Валянціны Шобы. Яны выканана на старых дошках ва ўнікальнай аўтарскай тэхніцы з выкарыстаннем зямлі з розных рэгіёнаў Беларусі...» Энергія твора, які мае вызначальную назву «Культурны пласт», канцэнтруе багацце гістарычнай, культурнай і мастацкай традыцыі.

Гістарычныя рэканструкцыі вядомага ў краіне і за яе межамі Паўла Татарнікава, якія сталі ілюстрацыямі выдання «Айчына: мастацкая традыцыя. Ад Рагнеды да Касцюшкі», падабраны з улікам мясцін, звязаных з гісторыяй кніжнай культуры Беларусі. Дарэчы, ужо крыху пазней адзін з невяпадковых удзельнікаў фестывалю «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» культуролог Алесь Суша заўважыў наступнае:

— Фестываль «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» з'яўляецца цудоўнай ініцыятывай адраджэння даўняй кніжнай традыцыі, якая ў Беларусі заўжды развівалася не толькі ў вялікіх гарадах і манастырах, але і ў мястэчках, прыватнаўласніцкіх замках і сядзібах. Будучыня беларускай кнігі таксама звязаная, на маю думку, з кожным горадам ці нават вёскай, з кожнай сям'ёй і грамадзянінам. Можна толькі падзякаваць ініцыятарам, заснавальнікам фестывалю, гаспадарам Мірскага замка-музея за развіццё цудоўнай ініцыятывы.

Выстаўка «500 гадоў...» пазнаёміла глядачоў і з гравюрамі з серыі «Алфавіт» Юрыя Якавенкі, надрукаванымі ў італьянскай майстэрні патомным майстрам-друкаром Джуліяна Якамучы. Работы падкрэсліваюць сувязь з Італіяй,

дзе Францыск Скарына вучыўся ў Падуанскім універсітэце, у гістарычным галоўным корпусе якога сёння ўсталявана ў яго гонар мемарыяльная дошка.

А геаграфію жыцця Скарыны — ад роднага Полацка праз Падую і Прагу да Вільнюса — адлюстравалі ў сваіх работах, якія выканаў спецыяльна для мастацкага праекта «500 гадоў...», мастак Уладзімір Даўгяла. Свае ўражання ад наведвання гэтых гарадоў ён выклаў на чатырох палотнах, якія напоўнены рознымі сімваламі, што знітоўваюць сучаснасць і мінулае праз пяць стагоддзяў. Глядзіш на гэтыя выявы і разважаеш пра непадзельнасць часу, пра тое, што час асветы адзін і адзіны для ўсіх пакаленняў.

Развітаўшыся з выстаўкай «500 гадоў...», госці перайшлі ў Паўночны корпус палаца, каб пазнаёміцца з новым праектам — «Рэтраспектыва беларускага экслібрыса». Расказвае куратар гэтай выстаўкі, мастак, збіральнік экслібрысаў Вольга Крупянкова:

— На выстаўцы прадстаўлена больш чым 100 экслібрысаў як беларускіх класікаў гэтага жанру савецкага перыяду, так і сучасных графікаў. Багацце імёнаў аўтараў уражае: Анаголь Тычына, Яўген Ціхановіч, Арлен Кашкурэвіч, Мікалай Лазавы, Мікола Селяшчук, Мікола Рыжы, Уладзімір Правідохін, Юрый Якавенка, Раман Сустаў, Таццяна Сіплевіч, Ганна Ціханавіч-Ярданава, Сафія Піскун, Яўгенія Цімашэнка, Андрэй Ярашэвіч, Хведар Шурмялёў, Уладзіслаў Квартальны... Эстампы выкананы ў розных тэхніках: афорт, літаграфія, ксілаграфія, лінаграфія. Творы сабраны ў агульную экспазіцыю з некалькіх прыватных збораў, у тым ліку і са збору беларускага калекцыянера Алега Судлянкова. Выстаўка адлюстроўвае і тую літаратуру, якая прысвечана гісторыі кніжнага знака і была выдадзена на працягу мінулых 100 гадоў.

Яшчэ адна выстаўка — «Дзіцячая кніжная ілюстрацыя Беларусі і Эстоніі». Тут прадстаўлены работы эстонскай мастачкі Вііве Ноар і славутага беларускага кніжнага графіка Валерыя Славука. I гэтая экспазіцыя таксама будзе працаваць у музеі яшчэ амаль месяц.

Безумоўна, II «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку» былі прысвечаны Яе Вялікасці Кнізе. У Вялікай канферэнц-зале, дзе праводзіўся і круглы стол «Замкавы комплекс «Мір» — аб'ект Сусветнай спадчыны ЮНЕСКА», Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі была разгорнута кніжная выстаўка выданняў, якія прысвечаны Міру, Гродзеншчыне, увогуле гісторыі Беларусі. Намеснік генеральнага

дырэктара — дырэктар па навуковай працы і выдавецкай дзейнасці Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алесь Суша так пракементаваў гэты збор: «Выстаўка магла б быць і намнога шырэйшай. У краіне штогод выдаецца досыць шмат кніг, якіяносяць гістарычны, краязнаўчы, радзімазнаўчы характар. А трылогія пад назвай «Год малой радзімы», якая, згодна з рашэннем Прэзідэнта Беларусі, доўжыцца з 2018 года, наклала на кніжную праблематыку асаблівую пячатку. Мне падаецца, што зараз своечасовым было б правядзенне штогадовага конкурсу на найлепшую краязнаўчую кнігу. I чаму б, напрыклад, вынікі яго не падсумоўваць менавіта на фестывалі «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку»? Мяркую, што такую ідэю падтрымае і Міністэрства інфармацыі, і Саюз пісьменнікаў Беларусі».

Некаторым падсумаваннем вынікаў II «Кніжных сустрэч у Мірскім замку» і высвятленнем перспектывы музея «Замкавы комплекс «Мір»» сталі дыскусіі падчас круглага стала, дзе мадэратарамі выступілі дырэктар музея Аляксандр Лойка і пісьменнік Алесь Карлюкевіч. Удзел у абмеркаванні самых розных пытанняў гістарычнага выхавання грамадства, выкарыстання ў гэтай справе кнігі прынялі кандыдат гістарычных навук Вольга Папко, першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, лаўрэат Прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «За духоўнае адраджэнне» вядомы філакартыст Уладзімір Ліхадзедаў, дырэктар Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Аляксандр Храмы, загадчык аддзела генеалогіі, геральдыкі і нумізматыкі Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі кандыдат гістарычных навук Аляксей Шаланда, мастацтвазнаўца Ала Зміёва...

Пройдзе толькі год — і ў Міры ізноў збяруцца аматары, прыхільнікі беларускай гістарычнай кнігі, кніжнага мастацтва. Ужо на III «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку». Да новых сустрэч, беларускія кніжнікі! Да новых сустрэч, беларуская гістарычная, асветніцкая кніга! Мірскі замак — трывалы нацыянальны падмурак для любых кніжных, культурных ініцыятыў. Пераканалі ў гэтым і II «Кніжныя сустрэчы ў Мірскім замку», пераканала ў гэтым гасціннасць, з якой гаспадары прымалі сёлета гасцей, удзельнікаў кніжнага свята.

Алесь ПЯСЧАНСКИ
Фота Уладзіслава ЦЫДЗІКА

«Тою ж рукою кранаюся белых я аркушаў»

На старонках прозы чакае сустрэча са знаёмымі ўжо героямі Уладзіміра Гніламёдава Валодзем і Розай (працяг рамана «Праўда жыве пасярэдзіне»), студэнцкім жыццём, іспытамі, падрыхтоўкай да сямінараў, стасункамі, часам няпростымі, у якіх маладому чалавеку даводзілася прымаць рашэнні, — пісьменнік узнавіў атмасферу, у якой сталела яго асоба.

Час, калі адбывалася дзеянне ў апавяданні Кірыла Стаселькі «Узмах», сягае ў перыяд Старажытнай Грэцыі. Ці шмат змяніўся чалавек за такі працяглы адрэзак гісторыі? Хай чытач мяркуе сам, мо і знойдзе ў творы адсылкі да сучаснасці...

Апавяданне Сцяпана Сяргея «Юбілей» ад першай да апошняй кропкі з рэальнасці. Уражае, наколькі тыповым аўтар здолеў зрабіць вобраз галоўнага героя! Нярэдка можна побач сустрэць такіх, як Барыс: сын добрых сумленных бацькоў, разумны, дасціпны, з любоўю да кніг, з абвостраным пачуццём уласнай годнасці і таму не прывык лісліўцы перад начальствам і прымаць клопат аб сабе ад тых, хто калісьці здрадзіў... У чым жа яго бяда? Барыс быццам глабальна і не вінаваты перад жыццём, а яно абыходзіцца з ім жорстка... «П'яніца, размазня» — такім быў прысуд сына напярэдадні бацькавага юбілею. Ці дастаткова пісьменнік абгрунтаваў сыход бацькі? Ці з патрэбнай доляй псіхалагізму паказаў, чаму Барыс так і не змог выбрацца з той багны, куды яго засмоктвала? «Навошта мы жывём на гэтым свеце?» — пытанне, на якое ён так і не знайшоў адказу... Ці залішне шкадаваў сваю асобу: не прад'яўляў сабе тых высокіх патрабаванняў, з якімі ставіўся ў дачыненні да іншых? Твор Сцяпана Сяргея не дае адназначных адказаў, а падштурхоўвае чытача да няпростых пошукаў і ўласных спроб вытлумачэння...

Рубрыка «Галасы свету» знаёміць з творчасцю аднаго з самых незвычайных сучасных польскіх пісьменнікаў Анджея Стасюка. Яго кароткія апавяданні, падобныя на прытчы і алегорыі, пераставярыла па-беларуску Марыя Мартысевіч.

Яна БУДОВІЧ

Дзе залаціцца мірабель...

Урыўкам з рамана «Набеліят» Сяргея Трахімёнка пачынаецца летні нумар «Нёмана». У якасці галоўнага героя — пісьменнік Віталь Крамар, які па непаразуме трапляе ў пераплёт, але як вынік атрымлівае шанс стаць нобелеўскім лаўрэатам па літаратуры. Тут варта згадаць, што дзеянне адбываецца ў сённяшнім Мінску, а пра творчыя набыткі, перспектывы і памкненні літаратара амаль нічога не гаворыцца. Пакуль да прэміі далёка, жыццё Крамара перайначваецца нечаканымі падзеі і ледзь знаёмымі асобамі: арышт і дыскусіі з асуджаным Алесем Буцкім, дзіўная прапанова і гутаркі з выдаўцом Віталём Замяціным ды (куды ж без жанчыны?) прафесійныя размовы з псіхолагам Бэлай Уржумавай, якія прыводзяць да інтымных стасункаў. Складанасць для чытача — у непразрыстасці гэтых сюжэтных ліній, асабліва што тычыцца кахання, якое ўзнікае ніадкуль. Акрамя таго, Сяргей Трахімёнак звярнуўся да настолькі шырокага тэматычнага абсягу (палітыка, тэхнічныя навукі, псіхалогія, літаратура), што цяжка сказаць, куды прывядзе гэтая сапраўды дэтэктыўная гісторыя. Чакаем працягу.

Наступныя творы прэзаічнай часткі «Нёмана» ёсць падставы аднесці да варыянта «брутальнай» прозы, і гэта падкрэсліваюць ужо назвы апавяданняў Міхаіла Лучыцкага і Вячаслава Халецкага. Гісторыя, якая цалкам магла здарыцца ў жыцці, — сюжэт твора «Рынг і непрышыты гузік» першага аўтара, які ад пачатку настрайвае на мінерны лад. Напэўна, знаёмае пачуццё бяссілля, немагчымасці паўплываць на простую сітуацыю пісьменнік перанёс на паперу, аднак без усялякіх ацэнак і філасофствавання напрыканцы твора. Разам з тым гэтая лаканічнасць не нясе пачуцця адчужанасці, ды і ці магчыма яно, калі галоўныя персанажы — дзеці ды амаль зусім няўважлівыя да іх дарослыя? І хаця Міхаілу Лучыцкаму ўдалося адлюстраваць задуманае, у тым ліку дзякуючы валоданню спецыяльнымі ведамі ў жорсткім спорце, на маю думку, твору не хапіла распрацаванасці і дэталізацыі сюжэта. У прыватнасці, пытанне

міжэтнічных канфліктаў, якому адведзена шмат увагі, засталася адкрытым.

У цэнтры апавядання Вячаслава Халецкага «Даўжон па службе», створанага на стыку двух жаргонаў, лагера і армейскага, — неадназначны, хоць і апісаны аўтарам як станоўчы, герой па імені Андрэй Сталярэнка. На жыццё гэтага чалавека ўплываюць толькі два фактары: герой валодае майстэрствам сталярнічаць і накаўтаваць. Менавіта са звязаных з гэтым падзей і складаецца дадзены твор, вартасць якога — апісанне армейскага быту. І ўсё ж «Даўжон па службе» — спроба пісьменніка-пачаткоўца (не ўлічваць гэты факт складана).

Паэзію прадстаўляюць у нумары тры аўтары: Мікола Мятліцкі, Раман Айзенштат і Таццяна Абухоўская. Падборка вершаў Міколы Мятліцкага «Недзе ў Пекіне яблыні ў плацэйках белых» («Где-то в Пекине яблони в платицах белых» у перакладзе з беларускай мовы Генадзя Аўласенкі) натхнёная ўсім, што звязана з Кітаем. Паэт чарговы раз прызнаецца ў любові да краю, і найвыразней гэта робіць у вершах «Арсенал» і «Паэты Кітая». У нейкім сэнсе сумніўным падаецца твор «Парыж», дзе паэт яднае з'явы сучаснасці з асобай Ай Ціна.

Аўтар паэтычнай падборкі «У ветра каленях» Раман Айзенштат паўстае як сапраўдны прыродолюбі: «В комнате не пишут стихи, / Пишутся у ветра на коленах...» Часам гэтая прыхільнасць дасягае максімуму, а гэта значыць, выяўляецца зваротам да Бога. Так ці інакш, верш «Мірабель», прысвечаны маладосці і кахання, падаецца найбольш шчыльным і пачуццёвым. Шкада, што завяршаецца падборка трывіяльным і ў той жа час дзіўным пералікам: «...Ты слышишь звук симфоний, чем жизнь так дорога, / В ней — женщины и кони, моря, леса, дуга».

Вобразны шэраг нізкі вершаў «У поўню кіпіць нагаворнае зелье» («В полнонье кипит приворотное зелье») Таццяны Абухоўскай знішчае прадчуванні, што ўзнікаюць пры працы над назвамі падборкі. Шчырыя творы пра каханне, нягледзячы на сур'ёзнасць пачуццяў лірычнай гераіні, не пакідаюць месца для сумных думак.

Яўгенія ШЫЦЬКА

(Не) па правілах

Пасля таго, як май аддзі-павачы ў апошнія вясеннія фокусы з надвор'ем, можна, нарэшце, акупацца ў стабільную (з кароткімі дажджавымі паўзамі) цеплыню, а чэрвеньскі нумар «Маладосці» ў сваю чаргу па-сунічнаму шчодро рассыпаецца ў далоні мастацкімі дробязямі, якія могуць стаць добрымі парталамі ўваходу ў лета.

«Старонка аднаго верша» знаёміць з дастаткова сімптаматычным творам Мікіты Яблакава. Лексічны бок тэксту «Дурныя сяброўкі» гуляе з чытачом у нешта кшталту хованак: напачатку слова «сінопсіс» выклікае жаданне на імгненне заплішчыць вочы ў прадчуванні далейшай моўнай сучаснасці, але, як толькі вочы расплішчваюцца, сённяшні дзень ужо паспявае схавання за істотным апавядальным лішкам, а фіксаванасць на знешняй «падтрымцы» дае нагоду згадаць нават не фармат дзённіка, а звычайны блог.

Іншай глыбінёй суіснавання ў паэтычнай прасторы акрэслена

падборка Ганны Комар з назвай «Калючыя вершы паэтыкі». Паўстае нялёгкае пытанне наконт пэўных ідэнтыфікацыйных маркераў: з аднаго боку, гэта дакладна паэзія, якая створана на базе жывой паэтычнай мовы, з іншага ж — большасць тэкстаў цяжка аднесці да завершаных паэтычных. На самастойнае жыццё прэтэндуюць як невялікія вобразныя знаходкі, так і двухслоўныя выпадковы гукі — і ўсё гэта па сваёй арганізацыі ў прасторы ліста нагадвае ці то аскепці нейкіх чарнавікоў, ці то апошнія старонкі поўнага збору твораў пісьменніка, які дажыў да сталага ўзросту і не столькі піша вершы, колькі «паэтычна мысліць» і проста фіксуе любую ўспышку. Але калі прыняць правілы гульні і адаптавацца да гэтага «лабараторнага» духу, то замест пакінутага спакою ў сонечным праменні пачынаеш бачыць адваротны бок статыкі, контуры якога сваім магічна-дыфузійным танцам вычэрчвае звычайны пакаёвы пыл.

сугучных нашаму часу тэм. Самы моцны пазітыўны момант — наяўнасць уласнай рытмікі, якая за кошт выкарыстання аднастаўных сказаў і іншых кароткіх канструкцый на чыста рытарычным узроўні пакідае ў кожным вершаваным палатне, якое таго патрабуе, належны нервовы скол.

Опытка Юліі Алеічанкі пераапрацавання сваёй жаночай ідэнтычнасці. І з усіх бакоў гэта нарэшце гучыць актуальна і завершана. Нават у звычайнай любоўнай лірыцы дзякуючы тропам з логіка-сінтаксічнай «пераапрацаванняй» на свет з'яўляюцца ўнікальныя сэнсавыя спалучэнні, хаця па сваёй структуры яны і падобныя адно да аднаго.

З прозай у нумары яшчэ цікавей. Адзін з твораў Івана Равякі («Пераўвасабленне») уяўляе сабой паэтычную экспрэсію, напісаную ад першай асобы, падчас якой галоўная гераіня знае няспынныя метамарфозы:

дзесьці гэта проста чулівая рамантычная экспрэсія, дзесьці адбываецца нешта сюррэалістычнае, а дзесьці дзея набывае і фальклорна-прытчавы адценні. Не менш дзіўным паўстае твор Макара Пашкевіча з назвай «Сапраўдныя героі»: спачатку апавяданне доўга маскіруецца пад звычайны твор па матывах Вялікай Айчыннай, але ў нейкі момант натуральны мір яго герояў пачынае развальвацца і ў выніку спачатку абарочваецца прыхаваным фантастычным сюжэтам, а пасля паспявае зламаць чацвёртую сцяну. Па сваёй распрацаванасці апавяданне не вельмі моцнае (персанажы ў ім — толькі дэкарацыі для аўтарскага задуму) і хутчэй пакідае ўражанне хаця і таленавітага, але толькі сюжэтнага каркаса, аднак па гэтым каркасе ўжо відаць, што аўтар, па-першае, мэтанакіравана імкнецца здзіўляць чытача, а па-другое, дакладна мае нях на неабходныя павароты.

Данііл ЛЫСЕНКА

Дзень ведаў у школе травы

Пяць абліччаў Андрэя Хадановіча

Сучасны беларускі літпрацэс, калі звяртаць увагу не на яго фармальна-моўныя бакі, а хутчэй на нейкія сацыяльныя, часам нагадвае катлан, у якім клякоча першасны булён, — настолькі статусы некаторых аўтараў уяўляюць сабой першапачаткова-сінкрэтычную сумесь пэўных архетыпаў. На агульных імпрэзах попелч з прынцэсамі-рыцаркамі выступаюць рыцары-цмокі, розніца паміж «багамі» і богачалавечымі героямі ледзь бачная, а самі «багі», узвышаючыся над законамі часу, існуюць адразу ў некалькіх часовых адрэзках (а то і ва ўсіх).

Адным з такіх «багоў» (і хутчэй за ўсё аднекуль з індыйскага пантэона) ўяўляецца і Андрэй Хадановіч, без шматаблічнай фігуры якога маладое пакаленне беларускую літаратуру і не ведае.

Шматаблічнасць (але ў той жа час без прэтэнзіі на ўсюдыіснасць) — характэрная рыса кнігі Андрэя Хадановіча «Школа травы», якая летась пабачыла свет. Выданне, нягледзячы на сваю матэматычна вывераную структураванасць, не звязана з аніякім лічбавым сімвалізмам і не стварае сэнсавых звыштэкставых адзінак — хутчэй проста дэманструе аўтарскую сталасць і вялікі (аўта-)рэдактарскі вопыт. Але шматгранная, падобная да Шывы фігура аўтара робіць з кнігі выдатны плацдарм для кампазіцыйна сугучнага крытычнага руху, падчас якога на парадак лепш разглядаць асобу ў кантэксце кнігі, а не наадварот.

I. Гульня ў дэталі

Садзьяджата. Стварэнне

Гэтым абліччам Шыва звернуты на ўсход. У ім ён творыць свет як Брахма, і з яго выявілася Зямля.

Глеба, з якой расце большасць вершаў кнігі, — гульнявая, насычаная спасылкамі на сусветную (у тым ліку беларускую) паэзію, моладзевым слэнгам, аўтарскімі неалагізмамі, дынамічным гукапісам і любоўю да скрыжавання дыяметральна супрацьлеглых настройў і культурна-эстэтычных парадыгм. Перад тым, як знаёміць чытача непасрэдна са сваёй паэзіяй, аўтар такім падыходам да мовы робіць нашмат больш: дазваляе зазірнуць сабе ў сэрца.

Па сатырычных, але ўсё ж шчымлівых прысвячэннях паэтычнаму рамяству ў тэкстах «328», «(Не) расстраляная паэзія» ці «Лірычная размова», нягледзячы на некаторую маветоннасць падобнага піетэту, адчуваецца, што паэзія для Андрэя не хобі і не праца, а нешта кроўна роднае. Гэтым жа чынам карабель, які двойчы сустрэаецца ў кнізе з эпітэтам «п'яны», непразрыста намякае на любоў да пэўнага француз. Акрамя гэтага, у кожнага з пяці «магістральных» перакладаў, якія стаяць у пачатках раздзелаў, ёсць аўтарскі «верш-пабрацім», які круціцца вакол ключавога вобраза арыгінальнага тэксту ці неяк па-свойму абыгрывае яго змест.

Часам гульня з'яўляецца асноўным вершастваральным матывам: так творы «Мова» і «Патрыятызм» абсалютна дакладна распачаліся з нейкага ўдалага тапанімічнага каламбура, вакол якога нарошчвалася астатняе гульнявое начынне. Пры ўсіх моцных знаходках аўтара ў «Школе травы» прысутнічаюць і шчыра штучныя моманты: ад найграных гукапісаў (якія не выконваюць ніякіх функцый, акрамя эстэтычна-геданістычнай) да бягучых з верша ў верш «дэдайнаў» (якія з маладзёжнай лексікі хутка скурчваюцца ў бумерскі штамп) і тапонімаў у пазіцыях рыфмы (якія, можа, і надавалі рыфме арыгінальнасці ў часы Маякоўскага, але сёння патрабуюць больш канцэптуальнага абгрунтавання — як, напрыклад, ва ўсё тым жа «Патрыятызме»).

II. Ноч лірыкі

Вамадэва. Падтрымка

Гэтым абліччам Шыва звернуты на поўдзень. У ім ён падтрымлівае мір як Вішну, і з яго выявілася Вада.

Калі прабягаць па «Школе травы» досыць павярхоўна, ёсць верагоднасць зафіксаваць у памяці толькі ўспышкі рыфмаў, што пралятаюць міма, ды аскепкі эфектных канцовак, з-за чаго можа скласціся ўражанне, быццам Андрэй — паэт вонкавага моўнага ваў-эфекту, які, быццам Гендальф у галовах звычайных хобітаў, з'яўляецца пераважна майстрам феерверкаў дзеля забаўкі. Але на самай справе ў кнізе маюць месца і тонкія лірычныя назіранні, якія дажджом праліваюцца на гарачыя «дзіркі» ад свежага вербальна-куляметнага абстрэлу.

Напрыклад, простыя і невялічкія «Пацягнуўшы за шпільку...» і «Ластаўкі» на працягу сваіх некалькіх

строф ні да чаго асаблівага не рыхтуюць, але ў адзіных апошніх радках (ці нават праз сэнсавое напружанне паміж часткамі аднаго радка) агаляюцца па-рознаму абсурдныя мікраісціны, якія не імкнуцца змяніць карціну чытацкага светапогляду, але дэманструюць, як відавочныя рэчы з дапамогай правільных слоў набываюць глыбіню.

Цікава, дарэчы, што аўтар не імкнецца вытрымліваць у вершах адзіны настрой, хутчэй — наадварот: любіць у апошнім страфе павярнуць ход тэксту на 90°. Так, тыповая карнавальнасць твора «У сёмае неба, нібы аблачынкі...» хоць і завяршаецца ледзь бачнай абарванай цытатай з Багдановіча, але замест гульнявога эфекту адбываецца рэзкі ўзыход у сур'ёзныя матэрыі. І адваротны прыклад: магістральны для ўсёй кнігі тэкст, яе цэзка «Школа травы», у перадапошнім страфе дае завяршальную высокую ноту, але апошній страфой-пастскрыптам сабраная лірычная энергія адводзіцца ўбок.

III. Іранічная скрыпка

Агхора. Знішчэнне

Гэтым абліччам Шыва звернуты на захад. У ім ён разбурае свет як Рудра, і з яго выявіўся Агонь.

Адзін з галоўных шчытоў (і ён жа, па сітуацыі, меч) паэзіі Хадановіча — гэта яго невычарпальнае пачуццё гумару. Пачуццё гэтае не толькі не мае дна, але і не мае канкрэтнага вектара, бо «атрымаць» на арэхі можа як умоўны вораг, так і сябар і нават сам аўтар. Гэта мажліва дзякуючы таму, што ўвесь гумар Андрэя — добразычлівы, амаль дзіцячы (не па прастаце — па эмацыянальнай чысціні). Чорным гумарам паэт не карыстаецца, і самае спрэчнае з боку этыкі, што можна знайсці ў кнізе, — гэта згадванне геяў і трансгэндараў у наўмысна сатырычна-субкультурным кантэксце.

Але ёсць у гэтай рысы і свой істотны мінус: праз некаторы час у грудзях аказваецца зашмат вогненна-інерцыйных таксінаў, якія пачынаюць перашкаджаць кандэнсавання чытацкай эмпатыі. Энергетычна «Школа травы» вельмі моцна нагадвае кнігу аўтара, які толькі пачынае сваё паэтычнае падарожжа, і таму, з аднаго боку, яна ў аднаподохавасці чытэльнасці затыкае за пояс кнігу свайго равесніка (і нават на гадоў дзесяць малодшых), з іншага ж — часам здаецца, быццам бы аўтар, знаходзячыся ў дзіцячым садку, доўга расстаўляў войскі салдацікаў на дыване, а ў самы важны момант — пачатку гульні — за ім прыйшла мама і забрала дадому. На працягу ўсёй кнігі чакаеш, пакуль што-небудзь моцна выбухне, але дзясяткі пластоў скошанай травы стабільна забяспечваюць мяккую пасадку.

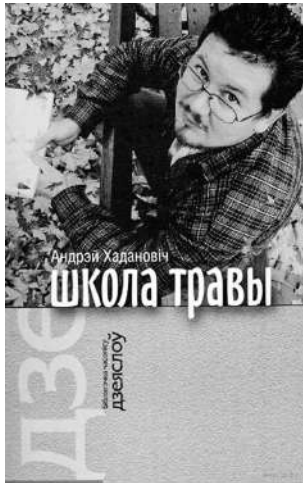
IV. Дрыгва беларуская

Татпуруша. Схаваная міласць

Гэтае аблічча Шывы звернута на поўнач і хавае Ісціну, таму яго называюць Ішвара (той, хто выконвае жаданні). З гэтага аблічча з'явілася Павебра.

Самая спрэчная лінія, якая з'яўляецца ў «Школе травы», — гэта лінія нацыянальнай самаідэнтыфікацыі паэта. Калі паглыбляецца ў тэксты, знаходзіш у іх аўтарскія эмпатычныя ключы, становіцца зразумелым, што Беларусь для Андрэя Хадановіча — гэта каханне сапраўднае і назаўжды. «Love is in the air» — як магло б быць у адным з радкоў гіпатэтычнага верша па пандэмічна-палітычных матывах сённяшняй павесткі (можа, нават са спасылкай на Міністэрства кахання). Але моўна-сінтэтычнае барока, якога прытрымліваецца паэт, у дачыненні да тэмы роднага краю выклікае асацыяцыі з хаця і яаснай, але ўсё ж рэкламай. У найгоршых выпадках — з прапагандай па «найлепшых» канонах Маякоўскага.

Пры ўсёй трапнасці асобных тропаў вершы асэнсоўваюць беларускую культуру не наспрасткі, а нібы «гандлюючы» ўсялякай дробяззю «па матывах» дзесяці ў сучаснай лаўцы. «Беларуская мова — найпрыгажэйшая ў свеце» — гэта, напэўна, найпрымітыўнейшы радок кнігі (у адным з найслабейшых тэкстаў, назва якога,

«Мова», ужо гучала вышэй) — і адведзеная колькасць пластоў іроніі аніяк не ратуе. Калі сінтэтызм паэтычнай мовы — з'ява цалкам нармальная, у чымсьці, мабыць, нават традыцыйная, то з'ява «сінтэтычнага патрыятызму» ўжо не такая гнуткая. І калі займацца-такі рэкламай беларускай культуры ў межах літаратуры, больш карысці будзе хутчэй не ад постмадэрнісцкіх практык, заточаных на пазнаванне ўжо вядомага, а ад мадэрнісцкіх, якія займаюцца непасрэдна стварэннем гэтага «вядомага».

V. Школа класікі

Ішана. Праяўленая міласць

Гэтым абліччам Шыва глядзіць уверх і паказвае сваю ласку — Муці (Вываленне). З яго з'явілася Прастора.

У момант, калі прастора поля дзівосаў нарэшце замыкаецца на сабе, настае характэрны час супергульні. А суперпытанне ў ёй наступнае: ці можна (па выніках пройдзенай «Школы травы» і наогул) называць Андрэя Хадановіча патэнцыйным класікам?

Пытанне, як вядзецца, з зорачкай, на разважанне. Вакол існавання ўласнай паэтыкі спрэчак быць не павінна: у наяўнасці свае ўлюбёныя прыёмы, тэмы, глабальна-эстэтычныя і лакальна-паэтычныя арыенцыры, свой індывідуальны дух. Усё гэта працуе адзін з адным, становіцца ўрадлівай глебай для аўтарскіх знаходак, якія здольны акрэсліваць як цяперашні час, так і вечнасць. Але нешта ў паэтычным самапазіцыянаванні прымушае буксаваць тую машыну голасу, якая лёгка і імкліва кудысьці ляціць. Больш-менш яўныя дыялогі з класікамі адбываюцца аднекуль з залежных пазіцый, а іранічнасць, акрамя пазітыўных рэверансаў у бок аўтарскага стылю, не пакідае паразітаваць на шчодрой спадчыне.

Такімі сваімі паводзінамі паэт нагадвае вернага літаратуры васала, які мае ўсе магчымасці для таго, каб самому стаць феадалам, але з-за вялікага кахання жадае заставацца там, дзе ён цяпер, быццам нешта ведаючы пра прызначаны нябёсамі лёс. А можа, ён бачыць у сваім існаванні ролю моста паміж літаратурамі, ролю таго апостала, што стаіць ля брамы з ключамі. Тады ў такой асэнсаванай вібрацыі паміж апраўдаем і даўншыфцінгам сапраўды няма нічога дрэннага.

Паслямантры

Напрыканцы застаецца парадокс. Чалавек, які выкладае ва ўніверсітэце, моцна трымаецца за сваё вучнёўства ў абстрактнай школе. Паэт-«бог», у якога імаць хто з чытачоў-чытачоў і літаратараў-чытачоў верыць, не верыць у самога сабе. Але якое месца ў гэтым асабістым парадоксе належыць «Школе травы»?

На дадзены момант гэта калі і не паэтычны дыплом Андрэя Хадановіча (маецца на ўвазе не тонкая каляровая кардонка, а навуковае даследаванне), то ва ўсякім разе яго заліковая кніжка з адзнакамі за апошнія тры гады. Справаздача, якая не адкрывае новых вышыняў, а толькі дае нагоду аднавіць у памяці, што ёсць недзе ў класе сучаснай беларускай літаратуры такія цвёрды, хаця і крыху летуценны, харашыст, які мае аднолькавыя здольнасці і да выдатнай гуманітарнай вучобы, і да падліку гатычных крумкачоў.

Анатолий ЗЭКАЎ

Кажуць, што вайна — не наша тэма, пішуць твая хай, хто быў на ёй. Ды не трэба, крытыкі, дарэмна, — у мяне разлік з вайною свой.

Ёсць і мне сказаць чаго нямала — тэма ў вершы прасіцца сама: хіба не ў мяне вайна страляла, як у бацьку цэліла яна?

1955 год

Праз дзесяць год пасля вайны з'явіўся я на белы свет. І ў тым няма маёй віны, што ўнука не пабачыў дзед.

Загінуў дзед на той вайне, дзе палыхала ўсё ў агні. Не па яго зусім віне ў мяне паменела радні.

Сны з вайны

Васілю Быкаву, яшчэ пры жыцці

Глядзіцца ў неба абеліск і ў Вашы сённяшнія сны,

якія, бы ракеты ўзбліск, трывожыць памяць з той вайны.

І паўстае на поўны рост уся вайна — як знак бяды, і сніцца зноў Круглянскі мост і ўсе астатнія масты...

Захарка

Вакзал чыгуначны. Прымоўк ён пад дахам, нібы пад плашчом. На балалайцы, сам прамоклы, іграў Захарка пад дажджом.

Пад шэсцьдзясят, а гэтка юны, ён лаічыў музыкай наш слых, па балалайчных біў струнах, як бы па струнах дажджавых.

Такі шчаслівы і натхнёны, — здаецца, сам звінеў струной. І перуновыя праклёны ішлі, як хмары, стараной.

Хоць струны на дажджы намоклі, ды не астылі ад ігры. Як на канцэрце, ўсе прымоўклі, — бы апусцеў вакзал стары.

Гучала музыка раскута, а музыкант быў проста зух. ...Захарка музыкі не чуў той. Ён на вайне яшчэ аглух.

Урок скланення ў дзень Перамогі

Урок скланення ў нас сягоння. І я між квецені вясны вайну скланяю ў родным склоне: няма вайны... няма вайны...

Ды толькі стогнуць ветэраны — вайна ўрываецца у сны,

і зноў смыляць начамі раны з тае вайны, з тае вайны...

І сэрца успаміны паляць у пераможны дзень вясны, і зноў баліць і плача памяць аб кожным дні тае вайны.

І я вайну скланяю сёння на ўроку памятнай вясны ў адзіным толькі родным склоне: няма вайны... няма вайны...

Жанчыны з вайны

Дыпціх

1. Хвядосіха, Цімошыха, Кірыліха — і колькі іх! Не ад жыцця харашага век пражылі, нібыта міг, з мужчынскімі імёнамі, бо так іх праз гады, відаць, над роднымі загонамі хацела памяць захаваць. Былі б яны Кулінамі, Аўдулямі б яны былі, калі б з вайны Айчыннае мужы дамоў тады прыйшлі. Жанчыны ў тым нявінныя, што дажываюць на зямлі. Мужы іх свет пакінулі — да ўдоў імёны перайшлі.

2. Сняцца ўдовам сны пра адно, вядома, як прыйшлі з вайны іх мужы дадому.

А бывае, ім зрэдку сон пакажа

тое, што не ўсім, пэўна, і раскажаш.

Эх, шкада, што ў сне толькі й сніцца тое, бо мужы іх на вайне спяць на полі бою.

Нікан

Штодня чакае паштальёна сусед мой Нікан каля хаты. На плоце каркаюць вароны. Няўжо вароны знаюць праўду?

А ён чакае ўсё паперы, што дзесь згубілася на свеце, бо так не хоча ў тое верыць, што сын прапаў без вестак недзе.

Здрабнеў, чакаючы, і высах, перастаўляе ногі ледзьве. Па вечарах жа піша пісьмы і шле іх сыну ў сорок трэці.

Ўсё менш равеснікаў на свеце ў яго, а ён жыве, ён жыць павінен, бо хіба можа ён намерці, калі жыве ў чаканні сына?

Штодня насустрач паштальёну на двор выходзіць Нікан з хаты. На плоце каркаюць вароны. Няўжо вароны знаюць праўду?

Суседзі

У адной жыць мусяць вёсцы (часам — побач хаты) паліцаі й пераможцы той вайны праклятай.

Разам жнуць, стагуюць сена — колькі іх на свеце: ворагаў — у час ваенны, ў мірны час — суседзяў.

Сяргей ЛЯВОНЦЕЎ

Горад Плачу

Гарадам-могілкам Другой сусветнай: Сталінаграду, Ленінграду, Мінску, Хірасіме, Нагасакі, Берліну, Дрэздэну, Кенігсбергу, Ковентры і яшчэ, і яшчэ...

Каўнер падняўшы свой, мінаючы няўдачы, Спакуслівых жанчын і розных дзівакоў, Я, нібы пілігрым, заходжу ў Горад Плачу, І ў спіну вецер дзьме схалоджаных вякоў.

Зямля і сёння тут уздрыгвае так горка, Хаця наўкол, пабач, — і мір, і дабрадаць! Даверліва бярэ з рукі арэх вавёрка, Здаецца, каб не знаў, вавек не адгадаць, Што падалі сюды цяжэнныя фугасы, Раіліся, вілі смяротныя кулі, Ірваліся яны і вырывалі з мясам І цэрквы, і дамы са сплаканай зямлі! Што вогненная сталь глушыла боль сірочы, Валіла з ног людзей, як лялек раставых! Што адварнуўся свет, і дні змянілі ночы, Што чорная вада бруіла з маставых!...

Хай мір жыве ужо ў чацвёртым пакаленні, Схаваная вайна пад люстрыны граніт, Але зірні назад — і холад па каленях, Бо горад і цяпер крывавіць паміж пліт!

Пад гмахамі яго, прасякнутая кроўю, Уздрыгвае душа, былы ішчэ помніць страх.

Няўжо мы зноў жывём з табой у міжвайноўі? Дасыпецца пясок і рухне неба дах?

Калі я тут, здаецца на імгненне, Нібы сляза цячэ-бруіць з камення. І слоў няма, і што тут гаварыць, І ўсё ж адно пытанне як збавенне: Каму яшчэ ахвота ПАЎТАРЫЦЬ?

Спаліць або ўзарваць, забіць — навошта? Ідзіце вы з дактрынамі на пошту! А лепш сюды, адпрэчыўшы няўдачу, Сюды, сюды, на плошчу ў Горад Плачу! Дзе студзяць раны гораду снягі, Дзе майскі дзень бясконца дарагі, Нянавісць да вайны праз леты й зімы Святая, як сцяна Ершалаіма. Да каменя, да цэглы дакраніся! Яны наскрозь вайною прапакліся. Прыгледзьцеся вы толькі: вось яна — Ў каменне ўмураваная вайна... Забудзем, супакоімся міжволі — Яна змяюкай вырвецца на волю.

Дык будзем помніць. І ніяк іначай, Бо наша памяць — вечны абярэг. Я, нібы пілігрым, заходжу ў Горад Плачу Пад майскі снег.

Пераклад з рускай Міколы ШАБОВІЧА.

Святлана ЯКУБОЎСКАЯ

Не сталі на калені!

Вятрыска смерці ў час вайны Зрабіў удалы свой унёсак: Браў у палон людскія лёсы, Загартаваныя ў агні.

Над імі дзейсніў жорсткі суд, Пераплаўляючы усмешку У кроплі болю і пакут — Пад ім жыцця стагнала сцежка.

Пад ім расхрыстаны быў свет, Калісьці створаны з любові, Распяты Божы заповіт, Бароў, гаёў святая мова.

Ён крыжаванку разрываў Шчаслівых дзён, на плён багатых, Крывёю чорную пісаў Трагічных дзей нямыя даты.

Аблічча ката ён набыў І сілу над зямной акрасай — Самотай горкай ахрысціў Сюжэты ўсіх дзіцячых казак.

На крылах кветак варажыў, П'ючы іх светлую надзею, Якая пакрысе ніцела, Лірычны страціўшы матыў.

Каханьня фарбы выкрадаў І сонейка садзіў за краты. Варожай птушкай узлятаў, Скакаў заўзята ў такт гарматаў.

Ён скавытаў у кронах дрэў, У лабірынтах хмурых вуліц, Паставіў прыгажосць пад кулі, Ды на калені — сіл не меў!

Фота з сайта 51.spb.ru.

Іван ЛАПО

На глухой лясной дарозе спешыліся коннікі.

— Цімка, хуценька злётай у вёску! — загадаў маладзенькаму сувязному партызанскі камандзір. — А мы цябе тут, на ўзлеску, пачакаем. Вунь і лейцы на алешыне табе для арыенціру пакінем. Дазнайся, ці ёсць там немцы. Калі што — дай нам знак.

— Будзе зроблена! — прагучаў у адказ звонкі хлапачы голас. — Я хуценька, таварыш камандзір: адна нага тут, другая там!..

— ...Калі што якое, Цімка, кажы, што каня, маўляў, шукаеш, — ужо ціха настаяў яго напаследак больш вопытны баявы таварыш — ведаў, што з ім можа здарыцца і самае страшнае. Сумна прагучалі гэтыя словы.

Рослы хлапчына рашуча, але з асцярогай рушыў да самай крайняй вясковай хаты, што віднелася ўдалечыні. Азірнуўся, нібыта развітваўся з сябрамі.

Не паспеў пераступіць парог хаціны і прывітаць гаспадароў, як пачаў, што да весніц пад'ехалі незнаёмыя коннікі. Угледзеўся: дык гэта ж паліцаі! Бы падпілноўвалі яго. Куды ўжо тут уцякаць? Ні туды, ні сюды.

— Дзе ваш малады госць? — пагрозліва і гучна запыталі злыдні ў старых вяскоўцаў.

Цімку схавалі. Забралі з сабой. Бесцырымонна распранулі, абшукалі і кінулі ў бункер у палявым гестапа чавускай вёскай. Нямецкія памагатых, паклаўшы

перад ім на стала незараджаны пісталет, застрашвалі хлопца, быліся:

— Хто? Адкуль? Куды?

Але пра што ён мог расказаць? Хіба пра тое, што немцы блакіравалі лес. Рассеялі сяброў-партызан. А мірных жыхароў, якія трапляліся на ўзлесці, тут жа, на месцы, без суда і следства, расстрэльвалі. Трэба было маўчаць. І ён спачатку маўчаў, быццам язык праглынуўшы. Ведаў: не пашкадуюць, хоць і прыкінуўся прасцяком.

Не вытрымаў ён катаванняў на допытах — дрыбінская вёска Даманы стала б яшчэ адной беларускай Хатынню. А пяць хутароў, што стаялі аж каля самага лесу, былі б спалены, а іх жыхары — знішчаны.

— ...Ды вось, каня шукаю, — нарэшце нясмела пачаў ён даводзіць следчаму. — Збег, валацуга, зусім яго след згубіў. А да вас, у іншы раён, заблукаў — не ведаю як... Вох, і дастанецца мне ад бацькоў, калі не знайду каня!..

Але адказ не задаволіў ні паліцаю, ні немцаў. Нябогу штодня неміласэрна лупцавалі. Не верылі, не адпускілі. Усё-ткі прынялі, відаць, за партызана ці сувязнога. Не тутэйшым жа жыхаром быў! Аж з другога раёна, а гэта вельмі падазрона! Таму яго этапам адправілі праз Магілёў у Барысаўскі лагер для ваеннапалонных, дзе хлопца чакаў нумарны знак на арыштанцкай вопратцы.

Аднойчы пачалася бамбёжка. Выбухам разарвала ў адным месцы агароджу лагера. Павывівала ў бараках шыбіны, а ў іхнім сарвала выбуховай хваляй аконны праём. Цімка, не марудзячы, выскачыў у адкрыты лаз. Ужо на хаду скінуў мечану вопратку. Толькі вось далёка ўцячы яму не ўдалося, бо налёт нашай авіяцыі неўзабаве скончыўся, і немцы хутка ачомаліся.

— Цурук! — пачуў ён грозны вокліч. Ахоўнікі заўважылі ўдэкача.

Цімка ў тыле ворага

Апавяданне

Схавалі, кінулі разам з іншымі палоннымі ў вагоны, каб не паразбягаліся. І цягнік павёз гаротнікаў на захад — у далёкую Нямеччыну.

З вагонаў-цялятнікаў асобныя арыштантаў, здаралася, спрабавалі ўцячы. Але па іх адразу ж секла з аўтаматаў ахова. Страчыла трапна, шквальным агнём. Шанцаў застацца ў жывых не было.

— Сволачы! — сціскалі кулакі арыштантаў.

І тут Цімка скеміў. Нездарма ў атрадзе яго называлі свавольнікам! Трэба патрапіць у самы апошні вагон эшалона! Стрэліць не паспеюць, а калі і выстраляць, то, гады, не пацэляць! Так ён і зрабіў. На адной са станцый хуценька кінуўся быццам бы па ваду. Хлопцу дазволілі: куды ён, недаростак, можа збегчы? Пабаіцца...

А назад Цімка — бегма ўжо ў іншы — апошні вагон. Ды, як аказалася, трапіў з агню ды ў полымя! Там ехалі вартавыя-паліцаі са сваімі сем'ямі. Але хлопец не разгубіўся. Зацёрся сярод жанчын ды маладзіц з дзецьмі, стаіўся да пары да часу. А потым, пры першай жа зручнай нагодзе, калі цягнік сцішыў сваю хаду на павароце, кінуўся пад адхон.

— Тук-тук, тук-тук, тук-тук... — грукацелі з напругай колы аб сталёвыя пацарнелыя чыгуначныя рэйкі. І гэтак жа, сугучна ім, шалёна білася юнае трапяткое сэрца.

Ачوماўся Цімка пад чыгуначным насыпам. Ніхто па ім нават не стрэліў. Ці то не паспелі, ці то не заўважылі...

Паблукаўшы колькі дзён па незнаёмым лесе, натрапіў бедалага на партызан. Пашэнціла. А праз нейкі час нашы вызвалілі мясцовасць — аперацыя савецкіх войскаў «Баграціён» ішла поўным ходам. Пасля Цімку яшчэ колькі разоў цягалі на допыты ўжо свае, родненькія, следчыя, аж

пакуль урэшце не адправілі на фронт, дзе ён стаў сапёрам.

Выжыў і там, Бог збярэ. Пра такіх кажуць: у шчаслівай сарочцы нарадзіўся. Бо работа сапёра небяспечная, не раўняючы як таго салдата-смяротніка са штрафнога батальёна. Адзін няправільны рух — і ты ўжо не жылец.

Калі скончылася вайна, Цімка вярнуўся ў родную вёску з трыма ордэнамі і медалямі — на зайздрасць тым аднагодкам, хто не ваяваў, а знаходзіўся на акупаванай тэрыторыі, так і не патрапіўшы пасля на фронт з-за ўзросту. Здавалася, жыві ды радуіся! Але ж тады ўсё было разбурана, разрабавана, спалена фашыстамі.

Ён быў ужо не юнак — пасталеў, узмужнеў. І зваць яго пачалі ўжо не Цімкам, а больш паважна, па бацьку — Цімафеем Ніканавічам. З часам вывучыўся былы партызан і франтавік на ветэрынар. Працаваў галоўным спецыялістам у саўгасе, а потым і нават старшынёй аднаго закладанага калгаса. Каму ж, як не былому салдату Вялікай Айчыннай, пасля вайны аднаўляць разбураную ворагам народную гаспадарку? І аднаўляў. І працаваў ад зары да зары. А ў пазнейшыя гады ўзначаліў ветэранскую арганізацыю раёна, бо меў жаданне і прагу, а галоўнае, здольнасці да грамадскай работы. Абіраўся нават дэпутатам. У раёнку пісаў. І пра яго самога нарысы, артыкулы друкавалі. Стаў паважаным чалавекам! Толькі і жыві цяпер, Цімка — не, цяпер ужо Цімафей Ніканавіч, — ды ўспамінай час ад часу на старасці сваіх пражытых гадоў мінулае ваеннае ліхалецце.

І ўспамінаў, і выступаў. Перад малымі і старымі. І слухалі ўсё з прытоеным дыханнем яго — ветэрана Вялікай Айчыннай вайны, якую ён пачаў на свае вочы. І запомніў на ўсё жыццё.

Ішла кабета па дарозе...

Апавяданне

Аляксандр ПАЎЛЮКОВІЧ

Стаяў цёплы ліпеньскі дзень 1944 года. Зусім нядаўна сюды, на Лагойшчыну, прыйшло доўгачаканае вызваленне. Немцаў пагналі на захад. Спачатку прайшлі, ляскаючы жалезам, танкі з пяхотай. Потым на захад пацягнуліся доўгія калоны чырвонаармейцаў. Абганяючы іх, ехалі грузавікі і іншая ваенная тэхніка. А ў вызваленых раёнах пачалася мабілізацыя мужчын прызыўнага ўзросту...

Пыльнай дарогай, што праходзіла па ўскрайку густага хваёвага лесу, няспешна крочыла маладая жанчына. Галава яе, павязаная чорнай хустцінкай, хілілася долу. Час ад часу жанчына спынялася, паглядала назад — нібы кагосьці чакала. Сонца ўжо апусцілася блізка да гарызонту, дзень заканчваўся.

Раптам жанчыну нехта аклікнуў. Занятая сваімі думкамі, яна не заўважыла, што насустрач па дарозе ішоў мужчына сяродніх гадоў з торбай за плячыма... За руку ён веў хлопчыка гадоў дзесяці.

— Куды ідзеш, кабета? — на польскі манер запытаў жанчыну незнаёмы.

— Да сваякоў, у Селішча, там зараз жыву...

— Э-э, ды ў цябе, бачу, штосьці здарылася: ідзеш і быццам нічога не бачыш перад сабой...

Жанчына нічога не адказала, заплакала...

— Хто ты, адкуль? — зноў запытаўся мужчына.

— Вера мяне клічуць, а жыла я раней у Рэбрышчы, тут недалёка...

— Знаю вашу вёску, бываў да вайны. Чуў, што спалілі яе з жыхарамі. А сям'я твая дзе?

— Мужа і бацьку расстрэлялі. Калі вёску спалілі, мы з дачкой былі ў лесе. Хаваліся пад кустом, а тут нямецкі самалёт вельмі нізка праляцеў. Ад таго мая дачушка Тонечка і захварэла — вельмі моцна злякнулася: нервовая хвароба ў яе здарылася, пачаліся прыступы. Колькі дзён праляжала і аддала Богу душу. Тры годзікі маёй дзяўчынцы было, маленькая зусім. Адна я засталася на ўсім белым свеце. Вось іду, куды вочы глядзяць, абы толькі не заставацца на адным месцы.

Яна закрыла твар рукамі і зноў заплакала.

— Не плач, родная! — пачаў супакойваць Веру мужчына. — Гора цяпер у многіх — і мяне яно не абмінула. Нашу вёску Загор'е спалілі немцы, і ў мяне таксама загінупа ўся сям'я: жонка і трое дзетак. Каля нашай вёскі ішлі немцы, па іх хтосьці стрэліў. Дык яны вярнуліся, акружылі вёску, усіх расстрэлялі і спалілі ў дамах. Дзеці мае малыя былі, толькі старэйшы застаўся, Толькі.

— А як жа вы з сынам ацалелі?

— Да вайны я працаваў кавалём у калгасе, — распавёў мужчына. — Міхась Арлоўскі мяне завуць. Партызаны прыходзілі да мяне зброю рамантаваць, пра гэта дазналіся паліцаі. Вось я і хаваўся днём у лесе. У той дзень жонка зраня падала сына да мяне, каб занёс есці. А ў гэты час немцы знішчылі вёску з людзьмі. Увечары мы прыйшлі да сваёй хаты і пахавалі родных пад кустом бэзу. З таго часу мы з Толькам жывём у лясной зямлянцы.

Міхась прытуліў да сябе хлопчыка і сумна прамовіў:

— Вось так мы і засталіся з ім удвух...

— Такі маленькі, а ўжо сірата — без маткі, — спачувальна вымавіла жанчына і зноў спытала:

— А куды ж вы ідзяце?

— У Лагойск, — адказаў Міхась. — Вайна ж яшчэ не скончылася. Мне павестку прынеслі з сельсавета: у армію забіраюць, пайду на фронт.

— А хлопчыка куды?

— Дык вось і не ведаю, што рабіць. Хацеў у Саўдзевенічах у сваякоў пакінуць — дык не бяруць. Маўляў, уласных дзяцей шмат і ўсе малыя — самі есці няма чаго. А мне заўтра раніцай трэба быць у ваенкамаце. Там сказалі: няхай сына даглядаюць сваякі. Вось і хаджу з вёскі ў вёску — мо хто Толька возьме. Слухай, не падкажаш, хто б яго ўзяў да сябе, можа, дзе ёсць якая добрая жанчына?

Вера ўспомніла сваю дачушку і зноў заплакала. Потым выцерла рогам хусткі слёзы і прамовіла:

— А ведаеш што? Я яго вазьму, калі пагодзішся, калі даверыш. Будзе мне за сына, буду яго даглядаць. Што сама буду есці, тое і яму дам.

— Я згодны! Ты не думай, ён паслухмяны, хапануў гора без маткі...

На вачах Міхасы выступілі слёзы. Зусім нечакана вырашылася такая складаная справа.

— Вось яго вопратка і ежу ўсю бяры: тут сухары, хлеб і вараная бульба — мяне ў войску накормяць. Толькі, сыноч, застанешся з цёцяй? — ці то спытаў, ці то загадаў бацька.

— Застануся, — адказаў хлопчык, — толькі ты хутчэй вяртайся.

Па ўсім было відаць, што бацька падрыхтаваў ужо сына да вымушанага расстання.

— Немцаў разаб'ём і адразу вярнуся. А ты пакуль пабудзеш з гэтай цёцяй. Калі жывы вярнуся — дзе вас шукаць?

— Мы будзем у Селішчы, туды і прыходзь, — адказала кабета.

— Вера, беражы майго Толька, у мяне больш няма нікога!..

Міхась пацалаваў сына, аддаў яму мяшэчак з ежай. Развіталіся і разышліся ў розныя бакі: Міхась — па дарозе на Лагойск, а Вера з хлопчыкам — у Селішча.

Адшоўшы на колькі крокаў, мужчына павярнуўся і памахаў ім рукой. Тыя памахалі ў адказ.

Вера стаяла на дарозе, абняўшы хлопчыка. Глядзела, як Міхась аддаляўся. Думкі і ўспаміны вярнулі ў той дзень, калі здарылася вялікая гора...

...Пасля смерці Тонечкі начаваць яна хадзіла да родзічаў у суседнюю вёску, але кожны дзень зранку прыходзіла на могілкі. Не хацелася жыць, не ведала, што рабіць. Маленькая дачка, сям'я, дом — усё засталася ў мінулым, а наперадзе была пустка, ад якой нідзе не было збаўлення. Уваччу стаяла спаленая вёска, родны дом, ад якога засталіся толькі абгарэлыя чорныя галавешкі. З таго дня спакою яна не ведала — блукала з вёскі ў вёску, потым зноў вярталася на папалішча. Што адчувае чалавек у такі момант? Здаецца, жыццё скончылася, няма дзеля каго жыць. Сэрца аблівалася крывёю ад адчаю, крыўды і бездапаможнасці. Радасць ад вызвалення была азмрочана вялікім смуткам...

І вось гэтая нечаканая сустрэча. Адказнасць за іншае жыццё ўсё ў ёй перавярнула. У вачах жанчыны з'явілася надзея, ёй трэба было жыць дзеля гэтага хлопчыка. Кабета рушыла па дарозе насустрач новаму жыццю...

...У ліпені 1945 года Міхась, паранены, але жывы, вярнуўся з шпіталю дадому. Ён і Вера пабраліся шлюбам, у іх нарадзілася двое дзетак.

«Аварская літаратура — гэта выхаванне гонару, любові да роднага краю»

Заварскіх пісьменнікаў у Беларусі най-
больш вядомы, зразумела, Расул Гамзатаў.
І вершы яго па-беларуску друкаваліся, і неад-
нойчы гасцяваў ён у нашай старонцы. І былі
ў яго сябры з кагорты беларускіх пісьменнікаў.
А што сёння адбываецца ў адной з самых ціка-
вых нацыянальных літаратур Дагестана? Мы
пагутарылі пра гэта з народнай паэтэсай Да-
гестана спадарыняй Залму БАЦІРАВАЙ.

— Як жывецца аварскім пісьменнікам?
— Трэба адразу прызнацца, што ў перыяд глабаліза-
цыі вельмі складана развіваецца аварская нацыяналь-
ная літаратура.
— У чым найперш гэта выяўляецца?
— Самая галоўная адмоўная характарыстыка —
амаль не выходзяць кнігі на аварскай мове... Усяго пяць
ці шэсць штогод прыходзіць да чытача. Гэта прыкладна
80 умоўных выдавецкіх аркушаў...

— Так, для літаратуры, якую ўславілі імёны Гамза-
та Цадасы, Расула Гамзатава, Таджудзіна, Махмуда
з Кахаб-Росы, Гаджы Гамзатава, гэта, сапраўды, зусім
няшмат...

— Катастрафічна мала. Няма кніг — няма чытача.
Няма чытача, а значыць, няма і ў пісьменніка стымулу
працаваць, каб яго мастацкія адкрыцці зрабіліся вядо-
мымі.

— А што больш за ўсё выдаецца: проза, паэзія,
дзіцячая літаратура?

— Канешне ж, часцей за ўсё выдаюцца паэтычныя
кнігі. І таму, што яны, як правіла, не пішуцца адразу,
а складаюцца, збіраюцца... І заўважым, што ў больш-
шасці выпадкаў паэты выдаюць кнігі за ўласны кошт...
І не магу не сказаць пра тое, што ўсё ж трапляецца шмат
добрах паэтычных твораў.

— А што адбываецца сёння, у прыватнасці, з авар-
скай літаратурна-мастацкай перыёдыкай?

— Выходзіць цяпер на аварскай мове ўсяго толькі
адзін-адзіны літаратурны часопіс — «Дружба». У параў-
нанні з папярэднімі гадамі аб'ём яго істотна скараціўся.
І складае ўсяго толькі 96 старонак. Так, яшчэ выходзіць
дзіцячы часопіс на аварскай мове — «Сакаляня». Ска-
рацілі і яго старонкі ў апошнія гады, да 24. А хацелася
б, зразумела, каб ён быў хаця б у два разы таўсцейшы.
Тады, пэўна, іначай развівалася б і дзіцячая літаратура
на аварскай мове.

Так, сёння развіццё нацыянальных моў у Дагестане,
на Паўночным Каўказе становіцца вялікай праблемай.
Як, між іншым, недастаткова надаецца ўвагі і іх выву-
чэнню ў фармаце навукова-даследчыцкім, культурала-
гічным. У агульнаадукацыйных школах скарачаны ву-
чэбныя гадзіны родных, нацыянальных моў. А вось жа
і аварская, і даргінская, і нагайская, і лезгінская, і агуль-
ская, і кумыцкая, іншыя мовы народаў Дагестана — гэта
неверагоднай сілы магутны скарб, сапраўдны скарб
фальклору, крыніца гістарычнай памяці нашых наро-
даў. Колькі прыказак, прымавак, колькі песень, якія

расказваюць пра мужныя народы, захавалася ў людской
памяці!..

І не перадаць гэта наступным пакаленням — вось што
ў маім разуменні самы вялікі грэх. Наш аварскі фаль-
клор і наша аварская нацыянальная літаратура — важ-
кія старонкі мужнасці, выхаванне ў народа сумлення,
гонару, любові да роднага краю, роднай старонкі. І на-
памін пра найлепшыя традыцыі каўказскіх народаў
у частцы гасціннасці.

— А якія накладкі ў вашых уласных кніг?

— У тых, што фінансуюцца дзяржавай, наклад скла-
дае звычайна 300 асобнікаў. Для аднаго мільёна авар-
цаў, пагадзіцеся, гэта кропля ў акіяне. Праўда, апошнім
часам палепшылася сітуацыя з выданнем кніг аварскіх
пісьменнікаў у перакладзе на рускую мову, што так-
сама, зразумела, вельмі важна. Адпаведна, ёсць і за-
цікаўленасць рускіх перакладчыкаў да аварскай літа-
ратуры. І аварцы, і прадстаўнікі іншых нацыянальных
літаратур у гэтым плане бязмежна ўдзячны сакратару
Саюза пісьменнікаў Расіі, заслужанаму работніку куль-
туры Расійскай Федэрацыі паэту і перакладчыку Ся-
ргею Саколкіну. Ён выдаў досыць сур'ёзную кнігу пе-
ракладаў твораў паэтаў Дагестана. У ёй — аб'ектыўнае
адлюстраванне ўзроўню нацыянальных літаратур Да-
гестана. Некаторыя матывы загучалі з новай сілай. Мы
проста малімся на гэтую кнігу, на гэты творчы праект,
ажыццёўлены Сяргеем Саколкіным, — і назва кнігі
адпаведная: «Малітва ў дагестанскім небе». Зборнік —
яшчэ і адлюстраванне зацікаўленняў перакладчыцкай
школы Расіі.

— Раскажыце крыху пра тое, над чым зараз самі
працуеце...

— Паэту складана ўсё спланаваць. Але я часта
звяртаюся да жанру паэмы. І гэта накладвае пэўныя
абавязальствы і ў частцы планавання ці кіравання
творчай музай. Мае вершы апошніх гадоў увайшлі
ў розныя зборнікі. Асобна выдадзена кніга «Герой
Югаславіі з Дагестана». Гэты твор — паэма пра нялёг-
кі, шматпакутны лёс аварца Магамеда Бацірава, май-
го бацькі. Ён перажыў мноства ваенных пакут,
быў у канцлагеры. Пасля ўцёкаў апынуўся на тэры-
торыі Югаславіі. Стварыў у адным з воінскіх падра-
дзяленняў рускую роту. Да самай Перамогі вая-
ваў поруч з югаславамі — сербамі, чарнагорцамі,
прадстаўнікамі іншых нацыянальнасцей. А па-
сля Вялікай Айчыннай вайны сутыкаўся з неда-
верам з боку НКВС, ула-
ды. І толькі ў 1963 годзе
майго бацьку знайшла
ўзнагарода — званне
Героя Югаславіі.

— Дзякуй, глыбокапа-
важаная спадарыня Зал-
му, за размову. Пспехаў
вам! Новых мастацкіх
адкрыццяў усім аварскім
пісьменнікам!..

Гутарыў
Кастусь ЛАДУЦЬКА

Залму БАЦІРАВА

Рэўнасць

Ёсць колер у рэўнасці? Як адгадаць?
Мо гэта блакіт, бы ў крыніцы вада?
Не, рэўнасць не ходзіць у масцы адной,
Мяркую, што колераў тысячы ў ёй.

У рэўнасці — камень,
што з стромы імчыць,
У рэўнасці — горнай маланкі мячы,
У рэўнасці — бурныя плыні цяснін,
У рэўнасці — боль пачарнелых асін.

Не ўцямлю, навошта мы любім штодня
За рэўнасці цуглі ўсё торгаць каня.
Навошта нам рэўнасць пандурай кранаць?
Дзе тонкасць струны — там ірвецца яна.

З аварскай. Пераклад
Пятра ЖАЎНЯРОВІЧА

У мітусні, у распачнай імжы
сцінае сэрца і душу сумнеў:
вакол — сябры ці хіжыя віжы?
Ці спадзявацца на братэрства мне?

Хто той герой, што ўздыме, як віхор,
у душах нашых барацьбы матыў?
Скажы, жыхарка неўтаймоўных гор,
ці ўкленчыш перад прыхаднямі ты?

Хто ён — што спыніць шматгадовы сон,
спгадай ахіне братаў, сясіёр,
хто здыме з нас заганны той праклён,
які над намі крылы распрасціёр?

Чаму мы прычкалі дзень такі,
калі найсцяж не бачна дабрыні,
сусед суседу не падасць рукі?..
Усявышні, ад бяды абарані!

Мяцэці зноў руйнуе чалавек,
Сумлення, годнасці не бачна тут.
І змагароў сваіх аддаў на здэк
Знявераны і абылганы люд.

Спрабуюць злыдні нас узяць на змор
сярод бязладдзя марнай мітусні.
Няхай абудзіцца прыспаны гонар гор!
Дамо адлуп нахабству і хлусні!

Шыхтамі станем мы — рука ў руку,
прамовім смела: «Браце, не маўчы!»
...Натоўпам наплывём, нібы ў рацэ,
і ўздымуцца бліскучыя мячы.

З аварскай. Пераклад Янкі ЛАЙКОВА

Запозненая сляза

Патокі падаюць з вяршыняў горных,
Аб харакстве жыцця спяваюць мне.
Пад ночы покрывам крыштальна-зорным
Гаворка рэк мацней душу кране.

А зоркі мігатлівыя чытаюць
Жыцця, што адыходзіць, кожны міг.
Хоць чалавек, пакуль жыве, не дбае
Аб тым, каб зразумець сэнс дзён зямных.

На віражах жыцця, што адыходзіць,
Агні згасаюць — нам не зразумець...
І толькі горы ў вечным карагодзе
Званоў апошніх дзён пачуюць медзь.

Апошні ўздых душы, якая гасне,
Не ў сілах спасціжэннем ахапіць
Жыццё пражытае. Слязой уласнай
Сэнс хвіль, што ўжо не вернеш, асвятліць.

Сказаных слоў апошніх рэха гіне,
Павекі ціша лучыць назаўжды,
Кладзецца чалавек у дамавіну,
Да Бога не дапярэшы скрозь гады.

Сыходзіць ён такім, якім прыйшоў,
Адно гарам адкрыты сэнс асноў...

З аварскай. Пераклад Яны БУДОВІЧ

З жыцця літвіна

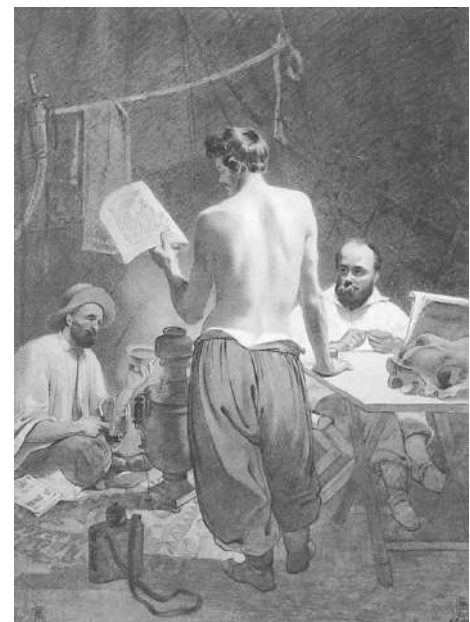
Браніслаў Залескі: творца і барацьбіт

Біяграфічныя звесткі, што знаходзяцца ў адкрытым доступе, не даюць поўнага ўяўлення, якім насамрэч было жыццё пісьменніка-дакументаліста, самабытнага мастака, вучонага, актыўнага грамадскага дзеяча Браніслава Залескага. Улічваючы тое, што ён пакінуў адметны след у гісторыі і культуры Беларусі XIX ст., жыццёвы шлях і творчая спадчына гэтай асобы вартыя падрабязнага даследавання. Тым больш што некаторыя даныя супярэчлівыя.

Што ведае пра Браніслава Залескага беларус, прытым далёка не шарговы? Нарадзіўся на Случчыне. Падтрымліваў паўстанне 1863—1864 гадоў, у прыватнасці дапамагаў закупляць зброю. Стварыў некалькі малюнкаў пра паўстанне. Падпісваў свае творы псеўданімам Ličwip. Сябраваў з украінскім паэтам Тарасам Шаўчэнкам. Аднак нават гэтыя кароценькія факты — каштоўныя старонкі біяграфіі, якія, тым не менш, маюць сваю вартасць у дачыненні да асобы, што жыла больш чым паўтара стагоддзя таму, і якія па тых ці іншых прычынах маглі наўпрост да нас не дайсці. Што сёння вядома пра польскага і беларускага палітычнага дзеяча, мастака і пісьменніка?

Біяграфія маладосці

Браніслаў Францавіч Залескі нарадзіўся 9 (21) чэрвеня 1819 ці 1820 года ў Вызне Случкага павята Мінскай губерніі (зараз гарадскі пасёлак Чырвоная Слабада Салігорскага раёна). Па іншых звестках месца яго нараджэння — маёнтак Рачкавічы. Бацька Франак Залескі быў афіцэрам. Даследчыкі лічаць, што пісьменніцкі

Браніслаў Залескі, Людвіг Турно, Тарас Шаўчэнка (злева направа). Работа Тараса Шаўчэнкі. Ліпень — жнівень 1851 года.

дар Браніслава паходзіў хутчэй ад дзеда — Сымона Залескага, які працягнуў у свой час літаратурныя здольнасці. Маці Юлія з Чарноцкіх была з багатай сям'і: бацька — літоўскі падсольнік Франак Чарноцкі, маці паходзіла з роду Даўгялаў. Хатняе выхаванне Браніслаў атрымаў у Ляцішыне ў доме дзядзькі Караля Чарноцкага, які быў настаўнікам Дамініка Ходзькі, пісьменніка, гісторыка, журналіста, члена Таварыства філаматаў. Прайшоўшы курс гімназіі, у 1837 годзе паступіў у Дэрпцкі ўніверсітэт на юрыдычнае аддзяленне. І ўжо праз год за ўдзел у гуртку польскіх студэнтаў,

Браніслаў Залескі. Каля 1875 года.

звязаны з канспіратыўнай арганізацыяй радыкальнага дзеяча Сымона Канарскага, быў выключаны і арыштаваны. Пасля двух гадоў знаходжання ў турме пад следствам Браніслаў Залескі высланы пад нагляд паліцыі ў Чарнігаў. А ў 1842 годзе ён скончыў Харкаўскі ўніверсітэт.

Адбыўшы пакаранне ў 1845 годзе, пасяліўся ў Вільні і наладзіў сувязь з удзельнікамі польскага вызваленчага руху. Адначасова ён увайшоў у кантакт з сябрам па Дэрпту Эдуардам Жалігоўскім, які на той час ужо два гады жыў у Вільні і быў вядомы дзякуючы сваім літаратурным творам. Эдуард Жалігоўскі, старэйшы за сябра на чатыры гады, аказаў вялікі ўплыў на Браніслава Залескага, які менавіта тады пачаў браць урокі малявання і жывапісу.

У гэты ж час Браніслаў Залескі напісаў «Сакрэтны мемарыял». У дакуменце ён выклаў адміністрацыйныя, юрыдычныя і сацыяльна-эканамічныя пытанні, якія належала вырашаць Рэчы Паспалітай пасля атрымання незалежнасці ў межах першага падзелу. Пазней у Парыжы аўтар з усмешкай успамінаў свае юнацкія спробы і ўсяляк адмяжоўваўся ад утапічнага плана.

У 1846 годзе Браніслава Залескага зноў арыштавалі і пасля следства паслалі радавым у Арэнбургскі асобны корпус. З 1848 па 1856 гады ён служыў у другім, чацвёртым і дзявятым лінейных батальёнах. Там пасябраваў са ссыльнымі Зігмунтам Серакоўскім, капітанам рускага Генштаба, супрацоўнікам часопісаў «Колокол» і «Современник», удзельнікам паўстання 1863—1864 гадоў, а таксама з Аляксеем Пляшчэевым, рускім прэзаікам і перакладчыкам.

Сяброўства двух казакаў

У Арэнбургу адбылося яшчэ адно, больш уплывовае, знаёмства — з украінскім грамадскім дзеячам і творцам Тарасам Шаўчэнкам. Як мастак Браніслаў Залескі быў прыкамандзіраваны дапамагаць сябру завяршаць малюнкi, якія паэт выканаў падчас Аральскай экспедыцыі. У 1851 годзе яны разам з геалагам Людвігам Турно прынялі ўдзел у Каратаускай экспедыцыі пад кіраўніцтвам горнага інжынера, паручніка Аляксандра Анціпава. Лічыцца, што менавіта па просьбах Браніслава Залескага і Людвіга Турно Тарас Шаўчэнка быў уключаны ў склад экспедыцыі. У ліку

іншых яны сталі аднымі з першых даследчыкаў гэтага краю. Тады ўкраінскі мастак адлюстравалі Браніслава Залескага на карціне «Шаўчэнка сярод таварышаў».

Пасля «за выдатна дбайную службу» Браніслаў Залескі атрымаў званне унтэр-афіцэра. У 1853 годзе стаў афіцэрам, а 12 чэрвеня 1856 года звольніўся са службы, маючы званне прапаршчыка.

У лісце да Браніслава Залескага ад 15 верасня 1856 года Тарас Шаўчэнка пісаў: «Без цябе ўсё-такі я сірата круглы ў Арэнбургскім бязлюдным краі». «Лісты твае знойдуць мяне заўсёды, дзе б я ні быў, калі іх адраваць будзеш праз Случк у маёнтак Рачкавічы», — пісаў сябру пазней — 2 чэрвеня 1859 года — Браніслаў Залескі. Іх перапіска доўжылася з 1853 па 1859 год. Розныя крыніцы даюць розную колькасць лістоў, што захаваліся да нашага часу. Між тым Тарас Шаўчэнка дасылаў сябру свае малюнкi, і той, жадаючы матэрыяльна дапамагчы паэту, прадаваў іх. Апошні раз яны сустрэліся ў 1859 годзе, калі Залескі па справах прыехаў у Пецярбург. Нататкі Браніслава Залескага да лістоў Тараса Шаўчэнкі — «Лісточкі до вінка на могилу Шевченка в ХХІХ роковини його смерті» — у 1890 годзе ў Львове апублікаваў пісьменнік, вучоны, рэвалюцыйны дзеяч Іван Франко.

Украінскі Кабзар прысвяціў беларускаму сябру верш «Як мы былі яшчэ казакамі».

Новыя вандраванні

Вярнуўшыся на радзіму ў 1856 годзе, Браніслаў Залескі жыў у радавым маёнтку Рачкавічы пад Случкам, таксама пад Баранавічамі, Мінскам, Гроднам, служыў у рэдакцыйных камісіях (у Мінску і Маскве), якія ажыццяўлялі падрыхтоўчую працу для сялянскай рэформы 1861 года. У пачатку 1860 года эміграваў. Сярод месцаў жыхарства — Дрэздэн, Рым, Парыж. За мяжой Браніслаў Залескі падтрымліваў сувязь з рэвалюцыйнымі арганізацыямі. Дапамагаў паўстанцам 1863—1864 гадоў у закупцы зброі. Па меркаванні даследчыкаў, ён балюча перажываў паразу паўстанцаў. Пра гэта сведчыць і яго зварот да напісання кнігі «З жыцця літвінкі».

За мяжой Браніслаў Залескі рабіў усё тое ж, што лічыў патрэбным для справы польскага адраджэння, як палітычнага, так і культурнага: быў сакратаром польскага Гісторыка-літаратурнага таварыства і рэдактарам яго «Штогоднікаў», членам Польскай акадэміі ведаў (папярэдніцы Польскай акадэміі навук), членам-карэспандэнтам Акадэміі ўмеласці ў Кракаве, дырэктарам Польскай бібліятэкі ў Парыжы. Вядома таксама, што Браніслаў Залескі належаў да членаў салона «Гатэль Ламбер» у Парыжы — палітычнага штаба і культурнага цэнтру польскай дыяспары эміграцыі ў Францыі на чале з Адамам Ежы Чартарыйскім і яго братам Канстанцінам. Адну са сваіх Браніслаў Залескі прысвяціў менавіта дзяржаўнаму дзеячу і пісьменніку Адаму Ежы Чартарыскаму.

Памёр творца ад сухотаў 2 студзеня 1880 года ў Ментоне.

Вачыма мастака

Браніслаў Залескі аўтар прац «Адмена прыгонніцтва ў Літве» (1868),

«З жыцця літвінкі» (пра мастачку Халену Скірмунт, 1876), «Польскія выгнаннікі ў Арэнбургу» (1866). Але найважнейшая яго работа — альбом афортаў «Жыццё кіргізскіх стэпаў» (1865). У ім упершыню дадзены выяўленчы матэрыял, які ў той час дазволіў уявіць прыроду стэпавага краю і жыццё народа. Кожную з 22 рэпрадукцый альбома супраджае тлумачальны тэкст: аўтар апісаў мясцовасць, распавёў пра звычаі і побыт казахаў, легенды і казкі, пачутыя падчас блуканняў па стэпах. У прадмове аўтар адзначае: «Знаходзячыся ў палітычнай ссыльцы ў гэтым далёкім краі, я правёў там дзевяць гадоў і неаднаразова перасякаў гэтыя неабсяжныя прасторы ва ўсіх напрамках, часам пешшу, а часцей за ўсё на кані. Маляванне не было для мяне мімалётнай забавай. Гадзіны, праведзеныя з алоўкам у руцэ, былі для мяне лепшымі ў той перыяд. Гэта былі гадзіны натхнення і забыцця пякучага смутку. Паміж мной і прыродай узнікла цеснае збліжэнне, я атрымаў ад яе адказы на сумненні, якія мяне турбавалі...»

Работа Браніслава Залескага «Зігмунт Серакоўскі ў вязніцы». 1863 г.

Чутка пра цікавасць французскай грамадскасці да малюнкаў з жыцця аднаго з народаў Расійскай імперыі хутка дайшла да Пецярбурга. У тым жа 1865 годзе на старонках «Вестника Императорского русского географического общества» (№ 12) усходазнавец Васіль Грыгор'еў напісаў рэцэнзію. Перад гэтым ён бываў у казахскіх стэпах, дзе сустракаўся з мастаком і правёў з ім нямала часу. Некаторыя малюнкi нараджаліся на яго вачах. Таму ён сцвярджаў: «Фантазія мастака не дадала і не зменшыла аніякай дэталі: аловак і штыхель Залескага з дзіўнай дакладнасцю прадстаўляюць бязмежныя пустынным раўніны».

Для Залескага-жывапісца характэрна тое, што яго пейзажныя карціны звычайна ажыўлены фігурамі людзей, жывёл і птушак, створаны з веданнем дэталей нацыянальнага адзення і звычаяў. Дэмакрат па перакананнях, мастак і пісьменнік вельмі цёпла адгукаўся аб народзе, з якім яго звёў лёс.

Ёсць спадзяванні, што творчая спадчына Браніслава Залескага зверне да сябе больш увагі не толькі мастацтвазнаўцаў і літаратуразнаўцаў, але і аматараў гісторыі. Менавіта са старонак біяграфій, часам неўпарадкаваных, паўстае гарманічны жыццёпіс мінулага.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Мастацтва, мацнейшае за пекла

За ўвесь перыяд 75-гадовага міру на беларускай зямлі ваеннай тэматыцы прысвечана безліч твораў літаратуры і мастацтва. Адны раскрываюць гістарычныя падрабязнасці пэўных падзей, іншыя паказваюць эмацыянальны складнік розных старонак ваеннай гісторыі. Адным з галоўных кірункаў у мастацтве ваеннай тэматыкі з'яўляецца раскрыццё чалавечай псіхалогіі, душы ў жорсткіх, экстрэмальных абставінах.

Мастакі, якія ўдзельнічалі ў ваенных дзеяннях, здолелі перадаць гэты аспект адначасова з двух бакоў: метафарычна паказаць пачуцці людзей навокал і адлюстраваць свой унутраны стан.

23 чэрвеня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылося адкрыццё выстаўкі графікі «Полымя ваенных дзён», прысвечанай 75-годдзю Вялікай Перамогі і прымеркаванай да Дня Незалежнасці. Гэта першае публічнае мерапрыемства, якое арганізавана ў бібліятэцы пасля ўзнаўлення яе працы.

Выстаўка прадстаўляе творы мастакоў-графікаў, якія былі сведкамі падзей Вялікай Айчыннай вайны: Яўгена Зайцава, Івана Ціханава, Сяргея Каткова, Віктара Сахненкі, Віктара Ждана, Мікалая Абрывы, Розы Дубар, Сяргея Раманова і Міхаіла Сеўрука. Каля паловы экспазіцыі займаюць графічныя працы народнага мастака Беларусі Арлена Кашкурэвіча.

Праект арганізаваны супольна з Беларускай саюзам мастакоў, работы належаць мастацкаму фонду арганізацыі.

Першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў, мастацтвазнаўца Наталля Шаранговіч расказвае пра работы на выстаўцы так: «У нашай калекцыі можна пабачыць, як развівалася беларускае мастацтва ў 60-я, 70-я, 80-я гады. І мне здаецца, што мы і самі яшчэ не так добра ведаем гэтую калекцыю, таму што, калі пэўны час таму пачалі разбіраць сваю графіку, знайшлі такія перліны, якіх не чакалі. Адной з нечаканасцей для нас былі франтавыя малюнкі нашых вядомых творцаў, якія прадстаўлены на гэтай выстаўцы. Прычым многія з гэтых мастакоў рэалізаваліся, сталі знакамітымі ўжо пасля вайны. Але і падчас вайны, у гэтым горне, яны заставаліся мастакамі. Выстаўка каштоўная не толькі тым, што тут упершыню прадстаўляюцца шматлікія ваенныя малюнкі беларускіх мастакоў. Важна таксама, што мы можам у гэтай зале ўбачыць, як змянялася выяўленне і адчуванне вайны». Франтавыя малюнкі хуткія, зроблены алоўкам на жоўтых

Фота з сайту nlb.by.

Ігар Кашкурэвіч каля твораў Арлена Кашкурэвіча.

сшытковых лістках — гэта дакументальныя артэ-факты, быццам стужка кінахронікі. І менавіта цяпер прыйшоў іх час выйсці ў свет.

«Заходзіш у галерэю і бачыш зжаўцелыя лісты і манахромныя выявы. Сціпла, так? А пасля падыходзіш да гэтых твораў і ўглядаешся. Тут няма батальных сцэн, амаль няма ваеннай тэхнікі, зброі. На іх чалавечыя постаці, твары, вочы. Праходзіш ад адной работы да другой, углядаешся ў гэтыя вочы і адчуваеш невычэрпнае мора людскога жаху і гора. Напэўна, гэтая экспазіцыя мае такую энергетыку таму, што кожны аўтар сам прайшоў праз гэты горан», — апісвае ўражанні ад выстаўкі першы намеснік генеральнага дырэктара Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Алена Даўгаполава.

Сапраўды, на сценах галерэі пануе манахром, але яго немагчыма ўспрымаць як аднастайнасць. Калі набліжаешся да твораў, ужо здалёк заўважна, наколькі адрозніваюцца манеры мастакоў. Сюжэты ў кожнага свае. Хтосьці бачыць і адлюстроўвае нападразбураныя выскочыя ці гарадскія пейзажы, хтосьці — целы салдатаў, што ляжаць на зямлі. Некалькі аўтараў стваралі

прадстаўляюць надзвычай вострыя, эмацыянальныя і праніклівыя работы Арлена Кашкурэвіча.

Востры твар, заматаны бінтам, разяўлены ў страшным крыку рот. Гэта «Генацыд» Арлена Кашкурэвіча — твор, які пазірае на глядача з дальняга кута залы, прыкоўвае да сябе ўвагу з першага погляду. Гэтая жудасная, шматслойная метафара палюхае і глыбока ўражае. Але галоўнай работай сярод твораў Кашкурэвіча, прадстаўленых на выстаўцы, з'яўляецца больш спакойная, менш вострая, але не менш цяжкая выява жанчыны са свечкай, на каленях перад вялікім каменем каля дарогі. Гэта — «Без вестак зніклым», нямая малітва ахвярам страшных падзей. Менавіта гэтая работа вынесена на афішу выстаўкі, яна ж першай сустракае наведвальнікаў, бо з'яўляецца своеасаблівай метафарай для ўсёй экспазіцыі. Метафарай вечнай, бяспрэчнай і непаспэчнай павагі і памяці, захаванню якіх прысвечана ўся гісторыя ваеннага мастацтва.

Наведаць выстаўку можна да 15 верасня ў галерэі «Ракурс» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

Дар'я СМІРНОВА

Шлях да вялікай Перамогі:

«Чэрвень 1941 года» Уладзіміра Кожуха

Усусветнай гісторыі ёсць падзеі, памяць пра якія не сціхае, не праходзіць з цягам часу. Незагойнай ранай яны штодзённа сведчаць пра сябе і адбіваюцца ў сэрцы глухім, бесперапынным болям. У XX стагоддзі такім узрушэннем для мільёнаў людзей стала Вялікая Айчынная вайна, што крывавым катком прайшла па кожным доме без выключэння, пакінуўшы пасля сябе шчымлівую адзіноту, горыч і смерць.

У гэтым годзе Рэспубліка Беларусь урачыста адзначае 75-годдзе вялікай Перамогі, што набыло шырокі рэзананс у шматлікіх сацыяльных, культурных праектах, выстаўках і акцыях. Адной з найбольш вызначальных сфер грамадскага жыцця, дзе тэма вайны знайшла яркае ўвасабленне, заўсёды выступала выяўленчае мастацтва. Менавіта таму вельмі важна згадаць імёны выбітных творцаў, у спадчыне якіх гістарычныя падзеі 1941—1945 гадоў знайшлі выразную эмацыянальна-вобразную афарбоўку.

Сярод хрэстаматыйных твораў В. В. Волкава, П. А. Мазалева, М. А. Савіцкага, Б. У. Аракчэева, Л. Д. Шчамялёва варта адзначыць патрыятычнае палатно «Чэрвень 1941 года» Уладзіміра Кожуха, за якое малады жывапісец у 1981 годзе атрымаў Першую прэмію ЦК ВЛКСМ на Усесаюзнай выстаўцы ў Маскве. Работа майстра перш за ўсё ўспрымаецца як карціна-сімвал, кампазіцыйная пабудова якой узыходзіць да бессмяротных твораў выяўленчага мастацтва: «П'ета» (1499) Мікеланджэла Буанароці, «Палажэнне ў труну» (1602—1604) Мікеланджэла Караваджа,

Уладзімір Кожух «Чэрвень 1941 года». 1981 г.

«Зняцце з крыжа» (1612) Пітэра Паўля Рубенса і іншых класічных узораў. Фо-

нам карціны выступаюць налітыя сокам і энергіяй жыцця саспелых каласы дух-

мянага жыта — ураджай, які патрэбна ўжо збіраць, толькі няма каму. Жанчы-

ны, якія заўжды займаліся хатняй гас-

парадкай, вымушаны пакінуць яе і раз-

зам з мужчынамі выжываць на франтах

вайны. Адарваныя ад зямлі, суровыя і

мужныя, яны цягнуць на сваіх руках

мёртвага маладога байца, які, нібы Новы

Хрыстос, стаў ахвярай бесчалавечнасці

і жорсткасці свайго часу. Вобраз салдата

пазбаўлены зямных клопатаў і паказаны

творцам быццам у стане ціхага сну. Яд-

нанне хлопца з зямлёй, якая ўзгадавала

яго і ў якую ён неўзабаве сідзе назаў-

жды, падкрэсліваецца адзінствам цёп-

лай карычневай гамы, што сімвалізуе

пераход ад зямнога існавання да Быцця

ў Вечнасці. У адрозненне ад субтэльнай,

«празрыстай» постаці байца, якая «зліваецца» з колерам хлебнага поля, фігуры трох жанчын выступаюць поўным яе антыподам, вылучаючыся шчыльнасцю, адчувальнасцю, падкрэсленай матэрыяльнасцю. Поўныя рашучасці, мэтанакіраванасці, актыўнага дзеяння, яны ўвасабляюць прагу жыцця, якая духоўна аб'ядноўвае іх у барацьбе супраць агучнага ворага. Для большай выразнасці мастак уводзіць тры рознахарактарныя тыпажы: дзяўчына ў чырвонай хустцы, якая з горыччу заломлівае свае рукі, увасабляе эмацыянальнасць, спагадлівасць, спачувальнасць у адносінах да людзей, выступаючы свайго роду аплотам міру; пажылая жанчына, паказаная майстрам у чорнай сукенцы, атаясамлівае стойкасць духу, выпрацаваную за доўгія гады працоўнага жыцця; трэцяя жанчына, твар якой, у адрозненне ад іншых, павернуты ў процілеглы бок, перадае сваім позіткам адкрыты пратэст, шчырае жаданне асабіста паўплываць на складаную сітуацыю: менавіта яна выяўлена з вінтоўкай на плячы як правобраз будучага партызанскага руху.

«Чэрвень 1941 года» Уладзіміра Кожуха, безумоўна, — рэквіем па ўсіх загінулых на франтах вайны, чые маладыя жыцці, гэтак і не здолеўшы раскрыцца, былі з караннем вырваны з зямлі. Аплакванне жывымі вымерлых, якое не абышло, мусіць, ні адну сям'ю, і сёння з болей адбіваецца ў сэрцах сучаснікаў, продкі якіх загінулі ў барацьбе за светлую будучыню — за Перамогу ў Вялікай Айчыннай вайне.

Сенія СЯЛІЦКАЯ-ТКАЧОВА, мастацтвазнаўца, культуролаг, сябра Беларускага саюза мастакоў

Здольнасць адлюстраваць жыццё*

Да стагоддзя Беларускага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы

Пачынальнікі

Асабліва важнае месца ў гісторыі беларускага тэатра і яго сцэнічнай школы займае дзейнасць В. І. Дуніна-Марцінкевіча (1808—1884). Менавіта ён з’яўляецца адным з пачынальнікаў «Тэатра беларускага». Вобразна кажучы, знаходзіўся каля яго калыскі, быў падзвіжнікам у галіне драматургіі і тэатральнай культуры...

...У лютаўскі пахмурны дзень (4 лютага — дзень нараджэння Дуніна-Марцінкевіча) я, малады рэжысёр, мастацкі кіраўнік Магілёўскага абласнога тэатра драмы і камедыі імя В. І. Дуніна-Марцінкевіча, стаю каля разбуранага часам падмурка яго радавога гнязда ў Панюшкавічах (Бабруйскі раён) і намагаюся «ўбачыць» у заснежаным наваколлі нешта з таго, што было тут больш за дзвесце гадоў назад. І яны ўзніклі, гэтыя чужоўныя светлыя «бачанні былога»: разлогія векавыя дубы, кучаравыя бярозы, духмяны мурог, квітнеючы сад вакол невялікага, двухпавярховага дамка... Вось за парог гэтага фальварка пераступіў басаногі хлопчык-гарбунок і прашаптаў: «Божа, якую красу і багацце ты дорыш нам!» Потым запытаў у маці:

«Скажы, прашу, мне, мама дарагая...
Ці Ён пабудаваў свет наш прыгожы,
Дзе ўсё жывое роскашшу абнята?
Ён кветкі тыя вырасіць, быць можа,
І гадаваў той лес высокі і каілаты?»

І адказала маці на дзіцячыя пытанні:

«Усё Бог стварыў сваёй магутнай сілай,
Хто ў Бога верыць, той не ашуканы...
Душой я веру, бо мне верыць міла,
Бо верылі ж бацькі так пастаянна».

Наперадзе ў гэтага дапытлівага слабага здароўем хлопчыка будзе многа няпростых пуцявін, шмат сустрэч, сонечных і змрочных ранкаў. Але ён ішоў... Скончыў Бабруйскае павятовае вучылішча, дзе хоць і павярхоўна, але вучыў некалькі замежных моў. Потым пад апекай сваяка, доктара медыцыны, лінгвіста, метрапаліта Станіслава Іванавіча Богуш-Сестранцэвіча вучыўся ў Пецябуржскім універсітэце. На жаль, мы не ведаем абставін, па якіх ён вымушаны быў пакінуць вучобу і ў 1826 г. вярнуцца на радзіму. (Мяркуем, што гэта звязана з падзеямі палітычнага жыцця таго часу.) Некаторы час працаваў у Мінску: служыў у епархіяльнай кансісторыі і крымінальнай палаце. У 1840 г. па прычыне нядобрадзейнасці сям’і Марцінкевічаў улады «рэкамендавалі» Вінцэнту Іванавічу пакінуць Мінск. Будучы дзеяч тэатра набыў уласны фальварак Люцынка (Валожынскі раён), дзе і пачаў творчую, падзвіжніцкую працу па стварэнні

своеасаблівай школы падрыхтоўкі прафесійных майстроў сцэны.

Педагагічнай практыкай ён імкнуўся да сінтэтычнага тэатра, у якім акцёры маглі б ствараць не толькі псіхалагічныя характары, але і ўмелі свабодна спяваць, танцаваць, іграць на музычных інструментах. У свой час слынны паэт, сябар В. Дуніна-Марцінкевіча Людвік Кандратовіч (Уладзіслаў Сыракомля), адзначаючы вялікую асветніцкую ролю тэатра Марцінкевіча, уздымаў і пытанне падрыхтоўкі творчых кадраў. «З вялікім задавальненнем, — адзначаў паэт, — я глядзеў прадстаўленні тэатра і марыў аб тым часе, калі здольныя дзеці артыстаў і музыкантаў будуць вучыцца ў творчых універсітэтах, Акадэміі мастацтваў у Пецябургу ці ў Варшаўскай кансерваторыі».

Безумоўна, да таго «светлага часу», аб якім марыў У. Сыракомля, В. Дунін-Марцінкевіч не дажыў, але радасць ад сваёй працы ён усё ж спазнаў. Вясной 1840 г. у фальварку Люцынка ён стварыў нешта нахштальт вучэбнай акцёрскай студыі, у складзе якой было больш за дваццаць юнакоў і дзяўчат. Ядром гэтай школы былі дзеці самога настаўніка — Каміла, Цэзарына і Міраслаў. Астатнія навучэнцы, адабраныя Марцінкевічам, — гэта таленавітыя сялянскія дзеці: Лопат, Кабылінскі, Валатоўская, Глыбоцкая, Камінская, Ляўданскі, Лавіцкі, Пружынскі, Глушкова і інш. З’яўляючыся ўжо вопытным тэатралам, Вінцэнт Іванавіч шчодро дзяліўся з моладдзю ведамі і творчым досведам. Ён вучыў іх практычным навыкам існавання на сцэнічнай пляцоўцы. Праз асабістыя паказы, бясконцыя трэніроўкі настаўнік дамагаўся ад сваіх юных артыстаў быць натуральнымі і свабоднымі. У спектаклях «Рэкруцкі яўрэйскі набор», «Сялянка» (аўтар і пастаноўшчык В. І. Дунін-Марцінкевіч, муз. С. Манюшкі і К. Кжыжановіча) побач са сталымі артыстамі ўдзельнічала і моладзь.

Пастаноўкі паказваліся гледачам Мінска, Пінска, Бабруйска, Слуцка, Глуска, а таксама вёсак і паселішчаў.

Выступленні тэатра Марцінкевіча праходзілі на беларускай мове, якая ў той час была забаронена. І ўсё ж ён, не зважаючы на ганенні царскіх улад, бярэ на свае плечы гэтую рызыкаўную місію — весці асветніцкую, самаахвярную работу. Грамадзянскую пазіцыю ён выказаў так: «Жывучы сярод людю, які размаўляе па-беларуску, прасякнуты яго ладам думак, марачы аб долі гэтага братняга племені, анямеўшага ў маленстве ад невуцтва і цемнаты, вырашыў я для заахвочвання яго да асветы ў духу яго звычаяў, паданняў і разумовых здольнасцей пісаць на яго ўласнай гаворцы...»

Гэта не спадабалася мясцовай уладзе. Прыехаўшы ў Люцынку, ураднік заявіў: «Для вас, пан Марцінкевіч, царскія законы — не законы?! Сваюліць задумаў? Бунтаваць?» Тэатральны калектыв афіцыйна забаранілі. Аднак нястомны дзеяч

культуры не мог спыніць сваю асветніцкую работу, ён працягваў працаваць нелегальна. У кастрычніку 1864 г. беларускі дудар, які пісаў тады пад псеўданімам Навум Прыгаворка, быў арыштаваны і пасаджаны ў Мінскую турму (Пішчалаўскі замак), дзе прабыў больш чым год (да снежня 1865 г.). Яго абвінавачвалі ў распаўсюджванні забароненай уладамі літаратуры на беларускай мове, падбукхторванні людзей да мяжы. Узгадалі і рэвалюцыйную дзейнасць дачкі Камілы, і бунтарскія ўчынкі жонкі Марыі Грушэўскай. У выніку дачку саслалі ў Сібір, а на Вінцэнта Іванавіча і яго жонку быў накладзены значны грашовы штраф і ўстаноўлены паліцэйскі нагляд. Ім забараняўся выезд з Люцынкі. І ўсё ж, нягледзячы на забароны, пісьменнік і тэатральны дзеяч да апошніх хвілін свайго жыцця (памёр 29 снежня 1884 г.) заставаўся змагаром і прапагандыстам роднай мовы, дзеячам сцэны і тэатральным настаўнікам.

Былы навучэнец «Марцінкевічавай школьні» Антон Лявіцкі (беларускі пісьменнік Ядвігін Ш.) у сваіх успамінах адзначаў: «...Памятаю і вялікі куфар, куды хаваў ён сваё пісанне, паўнюсенькі быў, але мала выйшла гэтага пісання адтуль у свет: па смерці Марцінкевіча стары дом згарэў, пайшла з дымам і большая палова працы гэтага заслужанага для нашай бацькаўшчыны чалавека... Удзячна і сардэчна ўспомняць яго некалі — калі пасталеюць — наступныя беларускія пакаленні».

Мяркуем, што карысным для чытачоў будзе наша тлумачэнне, што, акрамя руплівай, стваральнай працы на ніве нацыянальнага тэатральнага

Мінскі гарадскі тэатр, дзе паказваліся камедыі Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча.

мастацтва названых выдатных волатаў, творчых асоб, у тыя далёкія часы (XVII—XIX стст.) на землях Беларусі няспынна віравала народнае культурнае жыццё, у тым ліку і ігравыя, тэатральныя гульні. Скамарохі, буйныя формы «народнай драмы», прадстаўленні батлеечных, школьных, маэнткавых прыгонных тэатраў, а таксама безліч рускіх, украінскіх, польскіх аматарскіх і прафесійных антрэпрыз і значныя па творчым узроўні замежныя музычна-драматычныя трупы — увесь гэты мнагаслойны пласт шматжанравых відовішчна-ігравых прадстаўленняў садзейнічаў фарміраванню і развіццю прафесійных напрамкаў па стварэнні беларускага нацыянальнага драматычнага тэатра. Трэба разумець, што гэты працэс не мог быць эвалюцыйным. Падзелы беларускіх зямель, народныя бунты, паўстанні, рэвалюцыі, змены рэжымаў, дзяржаўнага і палітычнага ладу і іншыя разбуральныя катклізмы не спрыялі паступальнаму і няспыннаму развіццю матэрыяльнай і духоўнай культуры беларусаў. І ўсё ж такі, як сведчыць гісторыя, пры любых цяжкіх сацыяльна-палітычных умовах на свет з’яўляюцца постаці, здольныя прыняць былыя традыцыі (у нашым сэнсе — тэатральна-стваральныя) і, узвзялічыўшы іх, несці далей, узбагачаючы новымі творчымі здабыткамі.

Максім СОХАР,
рэжысёр, кандыдат мастацтвазнаўства.
Працяг будзе.

Месца хаты ў вёсцы Люцынка, дзе жыў Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч.

* Працяг. Пачатак у №23.

літаратурнае краязнаўства Беларусі

Вера Ляшук — даследчыца творчасці Багрыма і Мележа

Сёння літаратурнае краязнаўства неяк нязмушана аказалася ў цені краязнаўчага руху, краязнаўчых даследаванняў. Прычыны на тое, безумоўна, розныя...

Па-першае, акцэнты з героіка-патрыятычнага грамадскага руху па вывучэнні гісторыі роднай старонкі напрыканцы 1980 — у пачатку 1990-х гг. змясціліся на фальклор, этнаграфію. Па-другое, шмат радзейшымі сталі краязнаўчыя публікацыі ў аўтарытэтным часопісе «Роднае слова», іншых перыядычных выданнях. Так званыя літаратурныя карты раёнаў мелі сваю вагу сярод чытачоў. Яны паўплывалі і на спробу доктара філалагічных навук, прафесара Адама Мальдзіса разам з паплечнікамі стварыць трохтомны даведнік «Літаратурныя мясціны Беларусі». На вялікі жаль, пабачыла свет толькі адна кніга. Па-трэцяе, істотна ўплываў на развіццё літаратурнага краязнаўства беларускамоўны раённы друк. Сёння «раёнкі» ў значнай ступені зрусіфікаваліся. Як вынік — згубілася традыцыя. Ды і пакаленне сталых, дасведчаных настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры, якія фарміравалі асяроддзе літаратурных краязнаўцаў, паціху змязарнела. Час няўмольны, патрабавальны і да чалавечых жыццяў...

І ў гэтай звязцы хацелася б успомніць многія імёны. Найперш — тых рупліўцаў, хто актыўна, на высокім метадычным узроўні ствараў партрэт рэгіёнаў краіны з пункту гледжання літаратурна-краязнаўчага. У Пухавіцкім раёне гэтым актыўна займаўся

настаўнік Браніслаў Зубкоўскі, на Случчыне — журналіст Анатоль Жук, а ў самім Слуцку ў 1960-1990-я гг. — Рыгор Родчанка.

Адна з яркіх асоб з кагорты тых, хто па-сур'ёзнаму спрычыніўся да літаратурна-краязнаўчай працы, — кандыдат педагагічных навук Вера Якаўлеўна Ляшук. Нарадзілася яна ў Брэсцкім раёне, у вёсцы Марозавічы, 1 лістапада 1933 года. Кандыдацкую дысертацыю абараніла ў 1974 годзе. Тэма — «Краязнаўства як сродак павышэння эфектыўнасці вучэбна-выхаваўчай працы па літаратуры ў школах Беларусі». З 1991 года — прафесар. Член-карэспандэнт Беларускай акадэміі адукацыі

(1995). Заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі (1987).

Вера Якаўлеўна ў 1959 годзе скончыла Брэсцкі педагагічны інстытут. З 1963 года выкладала ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце. Друкавацца пачала ў 1957 годзе. У 1980—1985 гг. займала пасаду дэкана філалагічнага факультэта.

Асноўныя тэмы даследаванняў Веры Ляшук — беларуская літаратура, літаратурнае краязнаўства, метадыка выкладання беларускай і рускай літаратуры і моў у школе, праблемы вышэйшай педагогікі. Менавіта дзякуючы ўкладанню Веры Якаўлеўны пабачылі свет многія падручнікі-хрэстаматыі для школ, зборнік «Паўлюк Баграм» (1994). Сярод кніг В. Ляшук — «Краязнаўчы матэрыял на ўроках літаратуры» (1980), «Вывучэнне эпічных твораў: 5—8 класы» (1987), «Літаратурнае краязнаўства ў школе» (1991), «Міжпрадметныя сувязі ў выкладанні беларускай мовы і літаратуры» (1992), «Вывучэнне ў школе трылогіі Якуба Коласа «На ростанях»» (1996), «Іван Мележ у школе: Дапаможнік для настаўнікаў агульнаадукацыйных устаноў» (2002), «Вывучэнне творчасці Якуба Коласа ў школе: дапаможнік для настаўніка» (2006), «Літаратурная Берасцейшчына» (2007)...

Вера Якаўлеўна выступала ў беларускіх і расійскіх (а да 1991 г. — ва ўсеагульных) часопісах па пытаннях беларуска-расійскіх літаратурных сувязей, метадыкі арганізацыі літаратурнага краязнаўства ў агульнаадукацыйнай школе. Як мне падаецца, каштоўнасць гэтых публікацый маюць і цяпер. Як,

між іншым, асаблівай увагі варта і кніга «Літаратурнае краязнаўства ў школе». Шкада, што яна не перавыдаецца. Вера Якаўлеўна ў свой час перарабіла гэтае выданне, надаўшы тэме новае гучанне. І была нават спроба (недзе да 2011 г.; калі быць больш дакладнымі — недзе ў 2007—2010 гг.) выдаць «Літаратурнае краязнаўства...» у рэдакцыйна-выдавецкай установе «Літаратура і Мастацтва». Але добрыя памкненні завяршыліся, на вялікі жаль, нічым. Недзе ў гэты ж час Вера Якаўлеўна пераехала ў Падмаскоўе, да кагосьці з дзяцей. Сваю пячатку на жыццёвае ўладкаванне накладваў узрост. У першы час пасля ад'езду з Брэста яна актыўна камунікавала з Беларуссю, з Мінскам і Брэстам. Спрабавала пісаць рэцэнзіі, артыкулы, прысвечаныя тым кнігам, якія да яе траплялі з Беларусі. Часта пісала ў Брэсцкую абласную бібліятэку імя А. С. Пушкіна, дзе ў яе былі сябры.

Пасля сляды згубіліся. Цяжка дагрукацца і пры сённяшнім электронным, тэлекамунікацыйным часе ў не такое ўжо і далёкае Падмаскоўе. Артыкул у Вікіпедыі сведчыць толькі пра нараджэнне паважанай Веры Якаўлеўны Ляшук... Але варта нагадаць пра гэтага чалавека як пра выдатнага спецыяліста ў галіне метадыкі краязнаўчай працы. І, магчыма, усё ж знойдзецца ўважлівыя да яе творчай, навукова-практычнай спадчыны выдаўцы. Будзем на гэта спадзявацца.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ,
старшыня секцыі краязнаўства
Саюза пісьменнікаў Беларусі

Японачнаўца з Бабруйска

Бабруйск, Бабруйшчына — радзіма многіх цікавых асоб. Сярод знакамітых ураджэнцаў гэтай старонкі — Эсфір Файнберг (1908—1972). Хаця не яна з'яўляецца аўтарам новых тэарэтычных адкрыццяў, даследчыца змагла зрабіць тое, што часам не пад сілу навуковаму калектыву.

Эсфір Файнберг — вучоны-япаніст, доктар гістарычных навук. Прафесар Маскоўскага дзяржаўнага інстытута міжнародных зносін Міністэрства замежных спраў СССР. Шлях у навуку пачала з вучобы ў Маскоўскім інстытуце ўсходазнаўства, куды паступіла ў 1930 годзе. Ужо са студэнцтва спецыялізавалася на вывучэнні гісторыі Японіі новага часу. Закончыўшы вучобу ў 1935 годзе, паступіла ў аспірантуру. Кандыдацкую дысертацыю «Гісторыя пранікнення еўрапейцаў у Японію да яе «адкрыцця» (1542—1854)» абараніла пад кіраўніцтвам Мікалая Конрада.

Некалькі слоў пра настаўніка, кіраўніка першых навуковых даследаў, ураджэнкі Бабруйска. Мікалай Конрад (1891—1970) — легендарна савецкага ўсходазнаўства. Японскую і кітайскую мовы, культуру і класічную літаратуру Японіі ён вывучаў у Такійскім універсітэце. На той час, да сярэдзіны 1930-х гг., ужо паспеў шмат што надрукаваць з уласных даследаванняў і перакладаў. У прыватнасці, такія работы, як «Сучасная пачатковая школа ў Японіі» (Санкт-Пецярбург, 1913), «Японія. Народ і дзяржава» (Петраград, 1923), «Японская літаратура ў вобразах і нарысах» (Ленінград, 1927), «Кароткі нарыс граматыкі японскай гутарковай мовы» (Ленінград, 1934), пераклад Ісэ-Манагатары «Лірычная аповесць старажытнай Японіі» (1923), Нацумэ Сасэкі «Сэрца» (1935)... У 1938 годзе М. Конрад быў арыштаваны як «японскі шпіён». Пройдзе час — вучонага выпускаць, рэабілітуюць. Нават два ордэны Леніна атрымае Мікалай

Конрад за навуковыя вышукі. Але ж перад гэтым былі няпростыя 1930-я...

Эсфір Файнберг у 1955 годзе абараніла доктарскую дысертацыю «Руска-японскія зносіны ў 1697—1875 гадах», працавала ў Маскоўскім інстытуце ўсходазнаўства з 1935 па 1954 год. З 1940 года — дацэнт, з 1960 — прафесар. У 1954—1971 гг. выкладала ў Маскоўскім дзяржаўным інстытуце міжнародных зносін.

Студэнты ўспаміналі, што Эсфір Якаўлеўна была надзвычай замкнёным чалавекам. Яе лекцыі не вызначаліся выразнасцю. Канешне, той самы Мікалай Конрад валодаў талентам захапіць аўдыторыю, зрабіць заняткі своеасаблівым святам. У Файнберг быў дрэнны зрок. Яна насіла акуліры з тоўстым шклом. Лекцыі чытала, утаропіўшыся ў запісы, седзячы. Відавочна, яе мала цікавіла зваротная сувязь са студэнтамі.

Але ў гэты перыяд Эсфір Якаўлеўна працавала над доктарскай дысертацыяй, якая ў 1960 годзе пабачыла свет асобнай кнігай. Матэрыялы, якія прадставіла Файнберг навуковай грамадскасці, не маглі не ўразіць. Развіццё дыпламатычных зносін паміж Расіяй і Японіяй Эсфір Якаўлеўна разгледзела ў кантэксце даследавання рускімі падарожнікамі Далёкага Усходу — працы геаграфічных экспедыцый на Далёкім Усходзе ў XVII стагоддзі, адкрыцця Курыльскіх астравоў, Сахаліна і Паўночнага марскога шляху ў Японію ў пачатку XIX стагоддзя і ўмацавання пазіцыі Расійскай імперыі на Ціхім акіяне.

Эсфір Файнберг — аўтар кніг «Японія» (1947), «Руска-японскія зносіны ў 1697—1875 гг.» (1960) і інш. Дарэчы, яна адной з першых пачала даследаваць жыццёвы і навуковы лёс другога нашага суайчынніка — Іосіфа Гашкевіча (у 1967 годзе ў зборніку «Гісторыка-філалагічныя даследаванні» надрукавала артыкул «І. А. Гашкевіч — першы рускі консул у Японіі (1858—1865)»).

Кастусь ЛАДУЦЬКА

Тэатр, як і жыццё, бессмяротны

У новай кнізе Вольгі Раўчанкі ў якасці эпиграфа змешчаны словы: «Акцёры ў мяне толькі таму не Багі, што смяротныя». А я хачу падкрэсліць, што тэатр, як і жыццё, вечны. Ён існуе з далёкай старажытнасці, жыве, развіваецца. Нягледзячы на прагрэс: кіно, тэлебачанне, інтэрнэт... Жывуць у стагоддзях і імёны выдатных артыстаў. Так што талент і мастацтва бессмяротныя!

Размова ідзе пра кнігу «У тэатр — па тайну, па падтэкст!» («В театр — за тайной, за подтекстом!») (Мазыр, «Калор», 2019). Выданне атрымала высокую ўзнагароду — прэмію імя Кірылы Тураўскага, заснаваную Гомельскім абласным выкаўным камітэтам.

Аўтар — вялікі аматар тэатра — дзеліцца ўражаннямі аб спектаклях Гомельскіх тэатраў двух розных перыядаў: 2002—2010 і 2018—2019 гадоў. А мне згадаўся спектакль Гомельскага абласнога драматычнага тэатра «Я пабудоваў дом», які пашчасціла паглядзець у пачатку 90-х гадоў мінулага стагоддзя. Акцёры, як заўсёды, у гэтым тэатры, ігралі цудоўна. Было сямнаццаць выкаўнаўцаў — усе працавалі на сцэне так, быццам гэта пастаноўка конкурсная, душу ўкладвалі. І ў гэты момант я звярнуў увагу на залу: вы не паверыце — там было таксама... сямнаццаць (!) гледачоў. Час быў такі, што людзям не да тэатраў. Але ж артысты... Яны выкладваліся па поўняй! Таму што прафесіяналы!

Даводзілася бачыць пастаноўкі і Маладзёжнага тэатра, які ў абласным цэнтры (і не толькі!) палюбілі гледачы, і іншых артыстаў Гомельшчыны. Пра іх з любоўю расказвае Вольга Раўчанка. Прычым робіць гэта высокапрафесійна, з пачуццём меры і такту. Свае ўражанні ад убачанага ў тэатрах, ад сустрэч і гутарак з майстрамі сцэны яна звязвае з падзеямі культурнага жыцця ў нашай краіне і за мяжой, арганічна ўвядзіць свае развагі ў агульную плынь аповеду пра тэатральнае жыццё роднага горада.

Аўтар кнігі валодае сітуацыяй у тэатральным і наогул у культурным жыцці не толькі нашай краіны, але і Еўропы, што знайшло сваё адлюстраванне ў тэкстах, якія выйшлі з-пад пяра Вольгі Раўчанкі. Упэўнены, што кожны чытач адкрые для сябе шмат новага, цікавага, захапляльнага, адчуе сапраўдную інтэлектуальную асалоду ад кнігі.

Міхась СЛІВА

З матэматычным разлікам

Выстаўка жывапісу найстарэйшага гомельскага мастака Яфіма Мінявіцкага «Гэтага не павінна быць!» хутка распачне сваю працу ў цэнтральнай частцы палаца Румянцавых і Паскевічаў дзяржаўнай гісторыка-культурнай установы «Гомельскі палацава-паркавы ансамбль».

Яфім Мінявіцкі «Дзень Незалежнасці».

геаметрычнымі формамі мазаіку або вітраж.

Персанальная выстаўка мастака прадставіць глядачам яго творчы шлях і пазнаёміць з разнастайнымі інтарэсамі жывапісца, які аднолькава ўдала піша як партрэты пісьменнікаў, мастакоў,

урачоў, палітыкаў, спартсменаў, так і тэматычныя палотны з будаўнікамі, цягнікамі і інш. У карцінах Мінявіцкага — філасофскае разуменне свету, шмат увагі надаецца асэнсаванню гісторыі рэлігіі.

Нягледзячы на салідны ўзрост, мастак актыўны,

з задавальненнем прыходзіць на вернісажы, каб добрым словам падтрымаць калег.

Міра ІЎКОВІЧ
Фота прадастаўлена
дзяржаўнай гісторыка-культурнай установай
«Гомельскі палацава-паркавы ансамбль».

Займальныя факты пра грошы

На *ulej.by* стартвала краўд-фандынгавая кампанія па зборы сродкаў на выданне кнігі «100 манет Вялікага Княства Літоўскага».

Кніга пазіцыянуецца як падарункавы альбом-энцыклапедыя, дзе ў папулярнай форме пададзены самыя новыя звесткі пра нумізматыку ВКЛ.

Выхад альбома чакаецца ў кастрычніку. Інфармацыйны партнёр — Нацыянальны гістарычны музей Рэспублікі Беларусь, дзе і запланавана правядзенне прэзентацыі.

Альбом-энцыклапедыя «100 манет Вялікага Княства Літоўскага» напісаны знаўцамі нумізматыкі, але спадабаецца кожнаму, хто цікавіцца гісторыяй. Ён поўны сціслых і займальных фактаў пра грошы, якімі карысталіся на нашых землях 300—600 гадоў таму. Чым разлічваліся за каня ў часы Міндоўга? Калі насамрэч былі выбіты першыя манеты на тэрыторыі Беларусі? Ці былі ў нас грошы са звярынага футра?

Адным словам, у кнігу ўвайшлі ўсе найноўшыя звесткі пра нумізматыку ВКЛ, якія былі малавядомы яшчэ дзесяцігоддзе таму, ды і дагэтуль да канца не асэнсаваны. На кожнай старонцы ў альбоме — ілюстрацыі — якасныя выявы ўсіх манет, а таксама старадаўнія карты і гравюры.

Аўтары кнігі — аўтарытэтныя даследчыкі нумізматыкі Дзмітрый Гулецкі і Мікалай Дарашкевіч. Корпус графікі падабраны спецыялістамі студыі *itago.by* — старадаўнія карты і гравюры.

Міра ІЎКОВІЧ

Жыццё як абарваны акард

На песнях Акуджавы і Высоцкага, Візбара і Галіча выхавалася не адно пакаленне савецкай моладзі. Гэтыя выканаўцы, а разам з імі многія іншыя творцы, безумоўна, з'яўляліся голасам 60-х гадоў мінулага стагоддзя. Яны сталі стваральнікамі бардаўскай песні, якую тады называлі яшчэ і турыцкай, бо звычайна душэўныя кампазіцыі выконваліся каля вогнішча ў паходах, мода на якія распачалася тою парой. У Беларусі адзін з першых, хто пачаў прывозіць навінкі хіты ў сталічную турыцкую «тусоўку», быў выпускнік ленинградскага інстытута кінаінжынераў, супрацоўнік мінскага завода оптикі імя Вавілава Арон Круп. А ўсё таму, што частыя камандзіроўкі, а самае галоўнае, жаданне і цікаўнасць, дазвалялі яму часцяком бываць у розных савецкіх гарадах і слухаць, запамінаць і запісваць песні. І толькі пасля трагічнай смерці ў 33 гады выявілася, што ён быў і сам творцам з вялікай літары.

Нарадзіўся Арык — так па-дзіцячы яго будучь называць на працягу ўсяго жыцця шматлікія сябры за харызматычнасць — у Даўгаўпілсе ў інтэлігентнай яўрэйскай сям'і. У 4 гады разам з бацькамі і сястрой пабываў у эвакуацыі ў Алма-Аце. Па вяртанні выходзіў як звычайны савецкі хлопчык, і, што цікава, на гітары — нязменным атыбуце аўтара-песенніка — іграць не вучыўся. Авалодваць інструментам пачаў у арміі, у кампаніі саслужыўца Віктара Сабалеўскага. Але да гэтага былі

3 гады Ленинградскага інстытута кінаінжынерый, адкуль Арыка Крупа адлічылі за непаспяховасць. Па ўспамінах яго ўніверсітэцкага сябра Віктара Агародава, гэта здарылася таму, што ў маладога правінцыяла Крупа жаданне спасцігаць жыццё пераважала над імкненнем атрымаць прафесію. Але Арык давёў справу да канца: аднавіўся пасля арміі ў сваю альма-матар і вучыўся далей на выдатна. Пакрысе пісаў вершы, якія затым клаліся на гітары акампанемент.

Новы этап жыцця — размеркаванне на завод імя Вавілава ў Мінск. У інтэрнаце ад прадрывства пазнаёміўся з суполкай калег-турыстаў і захапіўся турпаходамі. Яшчэ студэнтам Арык

Круп хадзіў у геалагічную экспедыцыю ў паўночныя Хібіны, пра што склаў песню «Апатыт тваю, Хібіны...». Яго сябар Ігар Каваленка адзначаў, што ў турызме Круп шукаў уражанні таго паходу — вясёлую кампанію, любаванне прыродай і песні. А яшчэ былі паездкі на «бульбу» і «камяні», агітвыступленні ў калгасах, лясгасах і вёсках. А пакуль тут, у Мінску, Арык зімой вучыўся катацца на лыжах, а летам выбіраўся ў водныя паходы. Беларуская прырода так уразіла мужчыну, што ён прывясціў ёй шмат песень: «Всё леса, леса, леса Белоруссии», «Заморозки», «Браславская» і інш. Усім ім уласціва філасофская накіраванасць, лірычнасць, разнастайнасць выразных сродкаў.

Тым, што піша песні, Арык Круп не выхваліўся. Згадваюць, што ён хаця і любіў спяваць хіты аўтараў усяго Саюза, сваё ж іграў, толькі калі прасілі. А стварыўшы нешта новае, выконваў для знаёмых як бы ненаўмысна, але з пытаннем у вачах. Кампаній у Крупа было дзве: турыцкая (знаёмыя па інтэрнаце) і гарадская (прыхільнікі бардаўскай песні).

Усё ж турыцкая накіраванасць творчасці, ды і самі паходы былі своеасаблівай формай пратэсту супраць камфорту цывілізацыі. Знаёмыя Арыка зазначалі, што яго душа не ляжала да гарадскога жыцця. Ён добра пачуваўся толькі на выхадных, якія нязменна праводзіў на прыродзе. Амаль да канца жыцця ён не выказваў жадання займаць уласнае жылло.

Найбліжэйшыя сябры Арыка, знаёмыя з яго творчасцю, адзначалі, што найлепшыя свае песні ён пачаў пісаць у Беларусі. Спрыяла гэтаму і тое, што ён урэшце знайшоў сваё каханне:

Надзею Мнацканаву, супрацоўніцу «Беларусьфільма». Шчаслівае жыццё перапыніў турыцкі паход у Саянскія горы, з якога Круп і яшчэ 8 чалавек не вярнуліся...

Маршрут, па якім павінны былі прайсці турысты, меў на тыя часы апошнюю, пятую, катэгорыю складанасці, і, выканаўшы яго, удзельнікі маглі атрымаць ганаровыя званні. Ды арганізатары не прадугледзелі, што ў Саянах выдалася бяснежная зіма, а ападкі пайшлі ўвесну, калі турысты былі ўжо на маршруце. Прычым засыпала так, што даводзілася чакаць заканчэння непагадзі ў палатках. Тым часам тэрмін першынства Саюза па альпінізме праходзіў. Азарт прымусіў турыстаў працягнуць небяспечны паход, у выніку чаго іх накрыла лавіна...

Ігар Каваленка выказваў думку, што Арык Круп загінуў у найлепшы перыяд свайго жыцця, на вяршыні кахання да Надзеі Мнацканавай, якая працягнула яго справу: збірала прыхільнікаў творчасці Крупа спачатку для выступленняў на кватэрніках, а затым арганізавала бардаўскі клуб «Крыніца», што пэўны час даваў канцэрты ў Мінску. З гэтай суполкі выйшлі шматлікія творцы.

Больш за ўсё інфармацыі пра жыццё і творчасць Крупа сабраў савецкі і расійскі бард Уладзімір Ланцберг. Ён напісаў кнігу «И женщины красивы и мужчины...», якая знаёміць з усімі песнямі нашага земляка і гісторыямі пра яго. Жыццё Арыка Крупа, чалавека, зачараванага Беларуссю, які зрабіў шмат для развіцця бардаўскага руху ў нашай краіне, можна параўнаць з абарваным акардам лірычнай песні.

Павел САЛАЎЁЎ

Вынікі

Месца казкі ў жыцці сучаснай літаратуры

Першая сустрэча з кнігай, з мастацкім словам у большасці дзяцей дагэтуль адбываецца праз казку. І, хаця існуе безліч класічных аўтарскіх і народных казак, асаблівае месца сярод дзіцячага чытва займае менавіта сучасная аўтарская казка, бо яна ствараецца з веданнем псіхалагічных асаблівасцей дзяцей і да таго ж вылучаецца адмысловым аўтарскім стылем.

Вядома, што ствараць дзіцячую літаратуру — вялікая адказнасць. Многія пісьменнікі могуць пацвердзіць гэта на сваім вопыце. Тых, хто прысвяціў усё сваё творчае жыццё менавіта дзіцячай літаратуры, не вельмі шмат. Адна з найбольш вядомых сучасных пісьменніц-казачніц — Алена Масла.

Пісьменніца атрымала журналістскую адукацыю і працавала ў розных беларускіх выданнях, узначальвала рэдакцыю дзіцячай літаратуры выдавецтва «Мастацкая літаратура», была галоўным рэдактарам газеты «Пераходны ўзрост» і часопіса «Бярозка». Першыя кнігі Алены Масла — зборнік казак «Таямніцы закінутай хаты» і казачная апавесць «Каляды з хроснай» — выйшлі ў 2005 годзе. Сёння на рахунку пісьменніцы — во сем кніг аўтарскіх казак і нямала даследчых публікацый на тэму дзіцячай літаратуры як з’явы.

У яе казках, як гэта часта бывае, чароўнае часам сутыкаецца з рэальным, часам існуе па ўнутраных законах, героіносяць незвычайныя, пяшчотныя альбо смешныя імёны, слухаюць гісторыі, выпраўляюцца ў падарожжы, трапляюць у прыгоды. Казка паўстае ў той форме, у якой мы яе чакаем: захапляльная, яскравая, з характэрнымі героямі. Да такой нескладана намалёваць ілюстрацыю або ўявіць падзеі ў форме мульціка.

Мультфільм рэжысёра Наталлі Дарвінай па казцы Алены Масла пра тое, як воўк увесць час застаецца галодным праз сваю лагоднасць, прызнаны

найлепшым анімацыйным творам Мінскага міжнароднага кінафестывалю «Лістапад-2018». Кароткаметражная анімацыя паказвае, як тыповы сюжэт паўстае ў аўтарскай інтэрпрэтацыі. Мультфільм выглядае даволі класічна, але ад гэтага не губляе стылёвасці — у ім сапраўды ёсць найлепшае ад беларускай сучаснай анімацыі. Сёлета ён увайшоў у конкурсную праграму Міжнароднага фестывалю анімацыйнага кіно ў Хірасіме (Японія). З гэтай нагоды згадваецца эпізод з фільма «Воўчых дзеці Амэ і Юкі» вядомага японскага аніматара Мамору Хасоды, дзе хлопчык-пярэварацень сумаваў з-за таго, што ваўкі ва ўсіх казках дрэнныя.

Для ўдзелу ў японскім фестывалі анімацыі было пададзена больш чым дзве тысячы заявак з усяго свету, з якіх у конкурсную праграму адабралі толькі 59 твораў. Сярод іх — і «Лагодны воўк» Беларусьфільма. Алена Масла таксама выступае як сцэнарыст мультфільма. У супрацы з рэжысёрам Наталляй Дарвінай казка адаптавалася для экрана.

«Дзіцячая літаратура — гэта не маналіт. Гэта шматжанравая літаратура, якая ствараецца з улікам псіхалогіі дзіцяці. Дзіця адмалку — частка грамадства, і ўсё, што ў грамадстве адбываецца, самым непасрэдным чынам датычыць дзяцей», — з гэтых слоў Алены Масла пачынаецца гутарка вядучага праграмы «Суразмоўцы» Навума Гальпяровіча з казачніцай. Раней Алена Масла ў сваіх публікацыях адзначала несур’ёзнае стаўленне да казкі ў сучаснай літаратуры. Падчас гутаркі ў «Суразмоўцах» пісьменніца прызнае, што сітуацыя змянілася, але ў той жа момант засталася нязменнай: сёння жанр казкі мае папулярнасць сярод пісьменнікаў, але ў той жа час многім здаецца занадта простым. «Казка — гэта вялікая адказнасць. Гэта не прыдумляння на пустым месцы. Свая

логіка, канешне, пасыл, ідэя ў казцы павінны быць», — сцвярджае Алена Масла.

Адным са своеасаблівых трэндаў сучаснага літаратурнага працэсу ў Беларусі з’яўляецца стварэнне падлеткавых кніг па-беларуску. Мэта — зацікавіць моладзь, звярнуць сённяшніх падлеткаў да чытання па-беларуску і ўвесці беларускую мову ў паўсядзённае жыццё. Але моцным падмуркам для падлеткавай літаратуры, для новых шляхоў папулярнасці беларускай культуры і ў свядомасці чытачоў, і ў свядомасці пісьменнікаў з’яўляецца дзіцячая казка, створаная на беларускім матэрыяле. І ў гэтай галіне літаратуры Алена Масла — адна з найбольш значных твораў сучаснасці.

Дар’я СМІРНОВА

Пацеха з меха

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Іранізмы

На месцы былога лясочку

Тут былі разоў так трыста
З Мінска юныя турысты.
Часта ўзводзілі яны
З драбналеся буданы.
Стравы смажылі, варылі,
Дрэвы секлі і палілі...
Больш сюды не прыязджаюць,
Хоць цяпер іх тут чакаюць
Горы смецця і бляшанак
Між ялінак-паланянак.

Ліса і казёл

Ліса з Казлом пасябравалі,
Бо па-суседску працавалі.
Ліса капусту пільнавала,
Ну, а Казёл сцярог курэй.
Калі яна да кур імчала,
Ён у капусту бег хутчэй.

Манія вялікасі

Ён нос высока задзіраў,
Няйначай — бог сярод багоў.
Пляваў у рэчку і чакаў,
Што хутка выйдзе з берагоў.

Нарадаваўся

Талдычыў ён заўжды адно:
«Якая радасць ты, віно!»
І столькі радасці ён выпіў,
Што ў трыццаць год
Ужо ледзь кляпаў...

«Цыцэрон»

У парламент вылучаўся,
Цыцэронам называўся.
А ці ж ведаў «цыцэрон»,
Што ён — першы пустазвон?

Спявак

Калі «фанера» ёсць і мікрафон —
Як салавей на сцэне ён.
А без «фанеры», мікрафона —
Нібы варона.

Кім быць?

Навуковец — тата ў Томы.
Беспрацоўны — тата ў Лізы...
Тома ў школу ходзіць дома,
Ліза вучыцца ў Парыжы...

Талент

Дысертацыю разумніца Людміла
Піша вельмі доўга, ды ўпустую.
А вось «Міс Краса» — абараніла
І праз дзень забылася: якую.

Хто вінаваты?

Калі няшчасная жанчына,
То вінаваты ў тым мужчына.
Калі ж — наадварот, то ясна,
Што вінаваты сам няшчасны.

Пра вопыт

Дэмакратычна ці з прынуку
Улада пераходзіць з рук у рукі,
А лепей бы — ад галавы,
да галавы,
Каб вопыт мець перадавы.

Прыстасаваўся

Хоць доўга на свеце живу —
Такога не бачыў умення:
Ён горда трымаў галаву
І цвёрда стаяў на калянях.

Чыноўніку

Калі не тварам да людзей,
Няма на добрае надзей.
Дасі зняверыцца народу —
Чакай глухіх часоў прыходу.

Пра сутнасць

Скажу я ўсім віноўнікам
Загубленых надзей:
Не людзі — для чыноўніка,
Чыноўнік — для людзей!

Анатоль ЗЭКАЎ

Віртуальнае абы-што

Віртуальная казка
Не набудзе працягу,
Абарвецца, як нітка
У старым паліто.

Я ў свой блог запішу. Так, не верш.
Абы-што.

Зміцер Арцюх

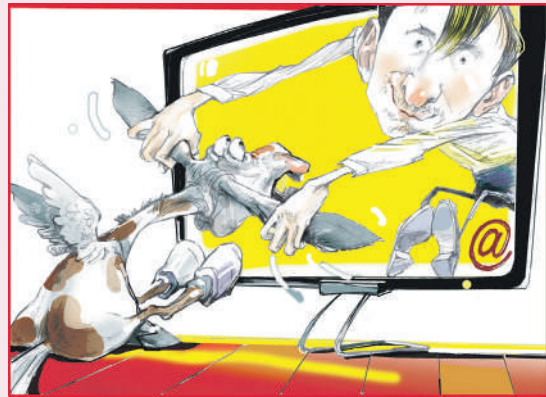
Жыву я ў казцы віртуальнай.
І, затлуміўшы галаву,
Здаецца, быццам сам рэальны,
А нерэальна ўсё ж жыву.

І вершаў болей на паперы
Я не пішу ўжо, як раней,

Бо віртуальная хімера
Наскрозь пранізвае мяне.

Ды з часам казка абарвецца,
Як, стлеўшы, нітка ў паліто.
Не верш у блогу застанецца,
А проста нешта абы-што.

Малюнак
Алега КАРПОВІЧА.

Паважаныя чытачы, наступны нумар газеты выйдзе 10 ліпеня 2020 года.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запарыца
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бюжэтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
25.06.2020 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 916

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013

Заказ — 1797
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.